

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Charlotte Appelgren

Brottsprovokation

Ett nödvändigt inslag i svensk rätt?

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare:
Sverker Jönsson

Ämnesområde:
Straff- och processrätt

Termin 9

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Introduktion	7
1.2 Syfte	7
1.3 Metod och material	8
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Disposition	9
2 SVENSK REGLERING	10
2.1 Begrepp och terminologi	10
2.1.1 Brottsprovokation och bevisprovokation	10
2.1.2 Otillbörlig brottsprovokation	11
2.2 Olika perspektiv som berör brottsprovokation	12
2.3 Relevanta bestämmelser	12
2.4 SOU 2003:74 – förslag till lag	14
2.5 Svensk praxis	15
2.5.1 NJA 2007 s. 1037	16
2.5.2 Beslut av JO angående motorcykelstölden	17
2.5.3 Beslut av JO angående polisens användning av provokativa åtgärder	18
2.5.3.1 Bakgrund	18
2.5.3.2 Gotlandsärendet	18
2.5.3.3 Operation Råven	19
2.5.3.4 JO:s bedömning	20
3 EKMR	23
3.1 EKMR och brottsprovokation	23
3.1.1 Rättssäkerhet	23
3.1.2 Artikel 6 – rätten till en rättvis rättegång	24
3.1.3 Europadomstolens ställningstaganden	24

3.2	Europadomstolens praxis och analys därav	26
3.2.1	Teixeira de Castro mot Portugal (1998)	26
3.2.2	Tysk tolkning av domstolens dom i Teixeira de Castro	27
3.2.3	Vanyan mot Ryssland (2005)	28
3.2.4	Khudobin mot Ryssland (2006)	28
3.2.5	Ramanauskas mot Litauen (2008)	29
3.2.6	Sammanfattning	30
4	AUSTRALIENSISK RÄTT	31
4.1	Bakgrund	31
4.2	Inställning till brottsprovocerande åtgärder	31
4.2.1	John Anthony Ridgeway v. the Queen	31
4.2.2	Domstolens resonemang	32
4.3	R v Mallah [2005] NSWSC 317	34
4.3.1	Bakgrund	34
4.3.2	Möjlighet till missbruk?	36
5	INSTÄLLNING OCH ÅSIKTER BLAND RELEVANTA SVENSKA YRKESGRUPPER	38
5.1	Polis och åklagare	38
5.1.1	Polisen i Lund	38
5.1.2	Länskriminalen i Stockholm	38
5.1.3	Åklagarkammaren för säkerhetsmål	39
5.2	Jurist- och journalistkåren	40
5.2.1	Petter Asp	40
5.2.2	”Nej till Brottsprovokation”	41
5.2.3	”Låt polisen få köpa svartspirt”	42
6	ANALYS	43
6.1	Sammanfattning och diskussion	43
6.1.1	Svensk rätt och praxis	43
6.1.2	EKMR och praxis från Europadomstolen	45
6.1.3	Australiensisk rätt	46
6.1.4	Inställningen bland relevanta yrkesgrupper	46
6.1.5	Källkritiska aspekter	48
6.2	Slutsater	49
	BILAGA A	51
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	52
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	54

Summary

Entrapment is when a law enforcement agent induces a person to commit an offense which the person would otherwise not have been likely to commit. There is no clear regulation in Sweden concerning entrapment which has more than once resulted in indistinct decisions.

Entrapment is not tolerated in Swedish law, and the Swedish High Court, the Parliamentary Ombudsman and the ECHR have come to this conclusion. Entrapment contradicts article 6 in the European Convention on Human Rights – the right to a fair trial. In all of the cases included in this essay, the judgment from ECHR was in favor of the applicant.

The basic principle concerning admissibility of certain evidence is that this is a national issue and should not be governed by the ECHR. This is significant since there are many different legal systems amongst the Contracting States. There are however exceptions from this rule. This omission was raised in Teixeira de Castro, strengthened in Vanyan against Russia and was finally clearly worded in Khudobin against Russia. The exception states that national courts should not accept the use of evidence obtained through improper criminal provocation.

There is however a different attitude in Australia, where entrapment is accepted. Australian law provides little or no protection for defendants who have been arrested with the help of entrapment. Courts may exclude evidence that has been obtained illegally, but only if they rule that the need to protect the individual against unfair and unlawful treatment outweighs the public interest in securing a conviction. In practice, judges rarely use this option, and especially not when it concerns a serious allegation.

The opinion amongst lawyers, police officers and the public vary somewhat, but it is fairly obvious that a large number of practising police officers and prosecutors believe that there is a growing need for the use of entrapment in order to find and prosecute those who are active in organized crime. They all agree upon the fact that it is essential that it is comprehensibly regulated by law in order to avoid confusion, abuse and discrimination for instance by targeted interventions.

Petter Asp, a known Swedish professor in criminal law, opposes criminal provocation in Swedish law. In his article in the Swedish Law Journal he highlights a few significant disadvantages, and it is naturally important to consider and take these into account. These disadvantages primarily concern individuals exposed to provocative actions.

The question of whether or not entrapment should be permitted in Swedish law has no simple or given answer, but it appears that the need to fight organized crime outweighs the disadvantages presented in this thesis, which is also the conclusion reached in this essay.

Sammanfattning

En otillbörlig brottsprovokation innebär att polis eller med denna jämförbar myndighet provocerar fram ett brott som gärningsmannen utan inblandning från polis aldrig skulle begått. Gränsdragningen mellan bevisprovokation (som idag är mer eller mindre tillåtet) och otillbörlig brottsprovokation är ibland otydlig vilket lett till tveksamma fall och något oklara avgöranden.

Brottsprovocerande åtgärder är alltså inte i dagsläget ett tillåtet inslag i svensk rätt. HD, JO och Europadomstolen har alla tagit upp frågan och kommit till samma slutsats. En otillbörlig brottsprovokation står i strid med artikel 6 i EKMR – rätten till en rättvis rättegång. Samtliga fall från Europadomstolen som inkluderats i denna uppsats, har resulterat i att klaganden fått rätt, d.v.s. att det rört sig om en otillbörlig provokation.

Huvudregeln vad gäller tillåtligheten av viss bevisning, stadgar att detta är en nationell fråga som således inte ska regleras av Europakonventionen. Denna huvudregel är viktig bl.a. då det finns olika rättegångssystem hos konventionsstaterna. Det finns dock liksom till alla andra huvudregler inom juridiken undantag. Dessa undantag lyftes fram i Teixeira de Castro, förstärktes något i Vanyan mot Ryssland och fick slutligen en tydlig formulering i Khudobin mot Ryssland. Undantaget innebär således att nationella domstolar inte bör acceptera användning av bevisning som åtkommit genom otillbörlig brottsprovokation.

I Australien har man däremot en annan inställning och accepterar brottsprovocerande åtgärder från polisens sida. Australiensisk rätt erbjuder ett nästintill obefintligt skydd för tilltalade som gripits med hjälp av brottsprovocerande åtgärder. Domstolen kan utesluta bevisning som åtkommit på illegal väg men endast om den anser att behovet av att skydda individen gentemot orättvis behandling väger tyngre än det allmänna intresset av att döma den tilltalade. I praktiken använder domare sällan denna möjlighet, och särskilt inte då det rör sig om mer allvarliga anklagelser.

Inställningen bland jurister, polis och allmänhet varierar något, men överlag kan man konstatera att ett stort antal praktiserande poliser och åklagare anser att det finns ett ökat behov av att tillåta provocerande insatser. Samtliga tillfrågade påpekar dock att det är av stor vikt att det tydligt regleras i lag för att undvika oklarheter, missbruk och diskriminering såsom exempelvis riktade insatser.

Petter Asp, som är emot användandet av provokation, lyfter fram ett par väsentliga nackdelar som man naturligtvis bör fundera över och ta hänsyn till. Dessa berör främst nackdelar för den enskilde individen som utsätts för provocerande åtgärder.

Frågan huruvida man bör tillåta brottsprovokation har inget enkelt eller givet svar, men det framstår som att behovet av att bekämpa den organiserade brottsligheten väger tyngre än de nackdelar som presenteras i uppsatsen, vilket också är den slutsats som nås i denna uppsats.

Förord

TACK

Det finns många som förtjänar ett stort tack och hade jag haft möjlighet hade jag nämnt Er alla vid namn.

Mikael Schönhoff vid Länskriminalen i Stockholm, **Ronnie Jacobsson** vid åklagarkammaren för Säkerhetsmål samt **Stefan Håkansson**, enhetschef hos polisen i Lund för värdefulla åsikter och kommentarer.

Sverker Jönsson för hjälpsam handledning.

Mamma och **Josefin** för att ni korrekturläst, **Jennie** för all hjälp och **Lotta** för tips och råd, denna uppsats hade inte varit vad den är utan Er hjälp.

Min fantastiska familj som ställt upp på alla sätt under min studietid!

Mina underbara vänner för att ni förgyllt min studietid och givit mig 4,5 härliga och minnesvärda år i Lund.

Lund i december 2009

Charlotte Appelgren

Förkortningar

ECHR	European Court of Human Rights
EKMR	Europakonventionen för mänskliga rättigheter
HD	Högsta domstolen
EG	Europeiska gemenskapen
RF	Regeringsformen (1974:152)
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
BrB	Brottsbalken (1962:700)
JO	Justitieombudsmannen
JK	Justitiekanslern
BGH	Bundesgerichtshof
GP	Göteborgs-Posten
SvD	Svenska Dagbladet

1 Inledning

1.1 Introduktion

Brottsprovokation och huruvida detta ska tillåtas eller inte har gett upphov till en lång och utdragen debatt under det senaste årtiondet. Fallen med Nationalmuseum, Gotlandsärendet och Operation Råven är ett par exempel som tagits upp och som berör frågan. I dagsläget får det anses klarlagt att brott som blivit framprovocerade av polis genom s.k. otillbörlig brottsprovokation, inte är tillåtet varken i Sverige eller inom EG-rätten. Däremot är bevisprovokation tillåtet, och problematiken ligger i gränsdragningen mellan dessa två begrepp.

Frågan som blir aktuell i sammanhanget är hur man ska lyckas infiltrera och få fast personer som är aktiva inom den organiserade brottsligheten. Dessa grupper utvecklas i en rasande takt och finner ständigt nya vägar för sin brottsliga aktivitet. Ska man tillåta brottsprovocerande åtgärder och därmed ge avkall på EKMR (och då framför allt artikel 6) för att kunna få fast dessa personer, eller ska rättssäkerhet och rätten till en rättvis rättegång få ett fortsatt företräde framför detta behov?

I Australien är det tillåtet med brottsprovocerande åtgärder och detta fastslogs i ett uppmärksammat fall redan under mitten av 90-talet. Sedan dess har det inte kommit något nytt avgörande som ändrar denna dom i deras motsvarighet till vår Högsta domstol, men ämnet diskuteras ändå flitigt.

Var ska man dra gränsen? Om man inte vill tillåta brottsprovocerande åtgärder för samtliga brott, kan det finnas ett intresse för att tillåta det för vissa brott?

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att genom en jämförelse mellan svensk, europeisk och australiensisk rätt, försöka utreda om det föreligger ett behov av att tillåta brottsprovocerande åtgärder i svensk rätt, och därmed ge detta behov företräde framför våra nuvarande bestämmelser och praxis.

I det fall man finner att brottsprovocerande åtgärder är ett nödvändigt inslag i brottsbekämpningen, utgör en av huvudfrågorna lämpligheten av att tillåta sådan brottsbekämpning endast för vissa typer av brott såsom vid grövre organiserad brottslighet exempelvis trafficking, organhandel och grov narkotikabrottslighet. En följdfråga rör behovet av att lagstifta kring ämnet.

1.3 Metod och material

För att besvara mina frågeställningar och uppfylla syftet med uppsatsen, har jag använt mig av en traditionell rättsdogmatisk metod med genomgång av praxis, förarbeten och doktrin både vad gäller svensk och australiensisk rätt. Jag har även använt mig av rättsfall från Europadomstolen då EKMR är inkorporerad i svensk rätt och lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Europakonventionen.

Gällande de utförda intervjuerna har jag använt mig av semistrukturerade intervjuer, vilket innebär att i princip samma frågor ställs till alla informanter och frågorna har öppna svarsmöjligheter.

I fråga om australiensisk rätt har jag haft stor nytta av Australasian LegalInformation Institute (AustLII) – en sida som påminner om Rättsbanken, där man kan söka efter lag och praxis. Det är svårt att till fullo sätta sig in i ett utländskt lands rätt, och det har vidare varit nästintill omöjligt att få tag på domarna i tryckt form varför AustLII varit mycket användbart.

I fråga om doktrin gällande brottsprovokation, har artiklar på området varit till stor nytta då det inte finns särskilt mycket litteratur som specifikt berör ämnet sedan relevanta domar från HD och Europadomstolen meddelats.

1.4 Avgränsningar

Ämnesområdet är relativt omfattande och kräver således viss avgränsning. Begreppet brottsprovokation är nära besläktat med bevisprovokation och agent provocateur, men de två senare begreppen kommer endast att redogöras kort för i kapitel två. Vidare ligger fokus på provocerande åtgärder från statsorgan, d.v.s. främst på polisprovokation. Frågan gällande provokationer från och emellan privatpersoner kommer således inte att belysas.

Det har varit relativt svårt att få tag på domslut gällande australiensisk rätt, då en del är sekretessbelagt. Detta inbjuder naturligtvis till viss källkritik, men det som presenteras här är den information som funnits att tillgå.

Vad gäller åsikter från polis och åklagare har endast ett fåtal tillfrågats, och det ska poängteras i detta sammanhang att dessa åsikter inte representerar en gemensam åsikt för hela polis- och åklagarkåren utan endast är personliga reflektioner.

1.5 Disposition

Uppsatsen består av totalt sex kapitel. I första kapitlet (kapitel två) behandlas inledningsvis svensk reglering med en genomgång av de bestämmelser som finns, problematiserande ämnesområden samt relevant praxis.

I tredje kapitlet redogörs för EKMR och vägledande praxis från Europadomstolen. Här återfinns även en kort genomgång för begreppet rättssäkerhet som trots att det inte direkt kan hänföras till konventionen går hand i hand med artikel 6 och rätten till en rättvis rättegång.

I fjärde kapitlet diskuteras australiensisk rätt, vägledande domar från Australian High Court samt även ett fall som uppmärksammats i media där risken med att använda brottsprovocerande åtgärder belyses.

I kapitel fem redogörs för vad ett par olika yrkesgrupper anser om brottsprovocerande åtgärder. Intervjuer med polis och åklagare har utförts via telefon och personligt möte. Tillsammans med dessa personers åsikter redogörs även för vad Petter Asp anser, likaså vad vissa journalister skrivit om ämnet. Syftet är att ge en bred inblick i hur olika yrkesgrupper ser på problematiken vilket inbjuder till en intressant diskussion i analysen.

I det avslutande avsnittet – kapitel sex – kommer jag att presentera mina egna reflektioner och slutsatser samt försöka utreda syftet som återges i kapitel 1.2. och besvara mina inledningsvis ställda frågor.

2 Svensk reglering

2.1 Begrepp och terminologi

2.1.1 BROTTSPROVOKATION OCH BEVISPROVOKATION

Den straffrättsliga behandlingen av vad begreppet provokation innebär kan indelas i två grupper. Först och främst finns den problematik som normalt sett faller under begreppet *agent provocateur*. Här avses de som försöker förmå annan att begå ett brott, men som saknar uppsåt till att den provocerade ska begå ett fullbordat brott. Syftet är således att försökspunkten ska passeras, men gärningsmannen grips innan fullbordanspunkten nås. I detta sammanhang blir två frågor aktuella. För det första måste man undersöka om *provokatören* gjort sig skyldig till brott genom provokationen. Här tittar man främst på bestämmelserna angående medverkan. För det andra måste man klargöra om provokationen bör ha någon inverkan på den *provocerades* straffrättsliga ansvar.¹ Begreppet *agent provocateur* kommer dock inte att behandlas närmare i denna uppsats.

Med brottsprovokation avses situationer där polis eller med polis likställd myndighet vidtar provokativa åtgärder i syfte att framkalla brott. En definition av begreppet återfinns i prop. 1983/84:111 s. 45: ”Med uttrycket provokation menar man i detta sammanhang att polisen i sitt brottsbekämpande arbete använder sig av metoden att locka eller utmana någon till en handling eller ett uttalande, som kan vara besvärande eller på annat sätt negativt för denne eller annan i dennes närhet (släkting, kompanjon etc.). Den person mot vilken åtgärden riktas är oftast en för brott misstänkt person, men det kan också vara fråga om någon annan som antas ha kunskaper om något av betydelse för polisens arbete, exempelvis ett vittne till en aktuell gärning.”

Det ska poängteras i sammanhanget att en brottsprovokation inte behöver avse ett fullbordat brott utan även kan gälla förberedelse och försök under förutsättning att gärningen är kriminaliserad.²

Det finns även ett tredje begrepp som är relevant i sammanhanget, nämligen bevisprovokation. Här avses de fall då polisen agerar i syfte att få fram bevisning om ett redan begånget brott, eller om ett brott som planeras. Polisen håller sig således passiv i förhållande till gärningen i fråga.³

---

¹ Asp, Petter, *Straffansvar vid brottsprovokation*, Göteborg, 2001, s. 22

² Utredning om narkotikabekämpningens organisation inom Polismyndigheten i Skåne, 2002-12-02, s. 13

³ Ibid. s. 13 samt NJA 2007 s. 1037

Till skillnad från brottsprovokation, är bevisprovokation i allmänhet tillåtet. Polisberedningen har gett exempel på tillåten bevisprovokation som rör fall då en person som är utsatt för utpressning vänder sig till polisen för hjälp. Polisen medverkar till att ett kuvert innehållande pengar eller i alla fall ger intrycket av att göra det, placeras på viss överenskommen plats. Polisen övervakar sedan platsen för att kunna gripa utpressaren direkt eller följer efter denne för att kunna gripa en misstänkt ledare.⁴

Det finns ingen tydlig gränsdragning mellan brotts- och bevisprovokation och en tillåten bevisprovokation kan i flera fall involvera brottsprovocerande åtgärder. Ett exempel på en sådan situation kan vara då en person misstänks för innehav av exempelvis narkotika. Provocerar man fram försäljning av narkotikan är detta en brottsprovokation, men försäljningen är samtidigt en bevisprovokation för att avslöja innehavet av narkotikan. En sådan åtgärd från polisens sida kan anses tillåten om den följer principen att inte provocera fram ett brott som inte annars skulle ha begåtts.⁵

2.1.2 OTILLBÖRLIG BROTTSPROVKATION

Det finns två huvudsakliga frågeställningar som aktualiseras när en person står åtalad för ett framprovocerat brott. Dels tittar man på om provokationen som sådan varit otillbörlig, och dels – om man anser att det rör sig om en otillbörlig provokation – avgör man hur denna ska beaktas i den påföljande straffprocessen.⁶ Dessa frågeställningar har en nära koppling då avgörandet huruvida en provokation är otillbörlig eller ej har betydelse för vad provokationen får för rättsföljd i straffprocessen.⁷

En otillbörlig brottsprovokation innebär att någon förmås att begå ett brott som denne annars inte skulle ha begått. För att avgöra om det rör sig om en otillbörlig provokation görs en prövning av provokationens natur, syfte, genomförande samt effekt. Om man fastställt att det rör sig om en otillbörlig provokation, vänds fokus till att identifiera om och vilka åtgärder staten bör vidta eller avstå från att vidta, d.v.s. hur den otillbörliga provokationen ska behandlas av staten.⁸

HD har tidigare inte beaktat en otillbörlig provokation såsom en ansvarsfrihetsgrund, utan endast vid straffmätningen. Europadomstolen har dock i ett antal domar uttalat att det finns en förpliktelse för nationella domstolar att i högre utsträckning än tidigare ta hänsyn till förekomsten av en otillbörlig provokation i den efterföljande straffprocessen.⁹

---

⁴ SOU 1982:63 s. 130

⁵ SOU 2003:74 s. 114

⁶ Juridisk tidskrift 2008-09:4: Vita, Ignacio, *Brottsprovokation och dess rättsföljd i straffprocessen*, s. 993

⁷ Vita, Ignacio, *Brottsprovokation och dess rättsföljd i straffprocessen* s. 993

⁸ Ibid. s. 993

⁹ Ibid. s. 994

2.2 Olika perspektiv som berör brottsprovokation

Hur en provokation ska gå till för att vara tillåten och under vilka förutsättningar det får ske har utvecklats i rättstillämpningen. Inte sällan uppstår dock gränsdragningsfrågor samt andra svårbedömda juridiska frågor som gäller straffrättsligt ansvar för provokatören, huruvida åtal ska väckas för den framprovocerade handlingen samt om och hur provokationen ska påverka straffansvaret för de inblandade.¹⁰

I detta sammanhang aktualiseras således ett par frågeställningar. Först och främst får man se till det *straffrättsliga* perspektivet. Här ser man till huruvida provokatören kan drabbas av straffrättsligt ansvar (stämpling, medverkan, tjänstefel etc.) samt hur provokationen kan påverka den provocerades ansvar genom ansvarsfrihet, strafffrihet, strafflindring osv. Ett annat perspektiv är det *polisrättsliga*. Här behandlas hur polisen får och bör agera utifrån polisrättsliga regler. Sedan finns det även ett *processuellt* perspektiv. Här ser man till processuella konsekvenser såsom huruvida en provokation kan utgöra processhinder eller om det kan röra sig om bevisförbud osv.¹¹

I grunden är dessa perspektiv fristående då ett svar inom ramen för ett perspektiv inte behöver innebära att man finner lösning i ett annat. Detta innebär följaktligen att en provokation kan strida mot de polisrättsliga reglerna, men inte nödvändigtvis medföra att *provokatören* kan hållas straffrättsligt ansvarig, samtidigt som den påverkar bedömningen av den provocerandes ansvar, men ändå inte på ett processuellt plan.¹²

Ovanstående innebär likafullt inte att det inte kan finnas kopplingar mellan de olika perspektiven. Exempelvis får poliser enligt svensk polisrätt inte begå en kriminaliserad handling för att avslöja ett brott vilket således medför att den straffrättsliga bedömningen av provokatörens ansvar indirekt påverkar den polisrättsliga. Tvärtom gäller då att den polisrättsliga regleringen kan få betydelse för den straffrättsliga bedömningen – exempelvis då man ska avgöra vad som utgör tjänstefel. Detta kan resultera i att man till slut inte vet vilken reglering som ska ha företräde.¹³

2.3 Relevanta bestämmelser

Det finns alltså ingen författning som direkt reglerar och behandlar problematiken kring brottsprovokation. Ämnet får dock inte anses vara helt

---

¹⁰ RättsPM 2007:4, Åklagarmyndigheten, *Provokativa åtgärder*, s. 6

¹¹ Juridisk tidsskrift 2003-04:1: Asp, Petter, *Brottsprovokation?* s. 227

¹² Asp, Petter, *Brottsprovokation?* s. 228

¹³ *Ibid.* s. 228

oreglerat då praxis, doktrin och allmänna rättsgrundsatser tillsammans ger en relativt klar bild av vad som gäller.

Av intresse är Polislagens åttonde paragraf där följande står stadgat: ”En polisman som har att verkställa en tjänsteuppgift skall under iakttagande av vad som föreskrivs i lag eller annan författning ingripa på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter. Måste tvång tillgripas, skall detta ske endast i den form och den utsträckning som behövs för att det avsedda resultatet skall uppnås. Ett ingripande som begränsar någon av de grundläggande fri- och rättigheterna som avses i 2 kap. regeringsformen får ej grundas enbart på bestämmelserna i första stycket.”

Bakom denna bestämmelse står både behovs-, ändamåls- och proportionalitetsprinciperna (första stycket) samt legalitetsprincipen (andra stycket).¹⁴

Behovsprincipen innebär att det ska saknas alternativa och mindre ingripande tillvägagångssätt för den tilltalade. En förutsättning i detta sammanhang för användandet av provokativa åtgärder är att man kan anta att provokationen leder till väsentliga och användbara resultat.¹⁵ Proportionalitetsprincipen innebär att provokativa åtgärder endast får användas när det gäller allvarligare brottslighet.¹⁶

Legalitetsprincipen - *Nulla poena sine lege* (inget straff utan lag) och *Nullum crimen sine lege* (inget brott utan lag) återfinns i RF 1:1 3st. All offentlig makt ska utövas genom lagarna och att ingen ska straffas utan stöd i lag. Det finns således utrymme för att tolka detta som att om det inte finns ett uttryckligt, lagstadgat förbud för polis att tillämpa provocerande åtgärder, kan man inte hålla polis ansvarig om de använder sig av det.

En annan relevant bestämmelse rör principen om att det offentliga inte får bedriva myndighetsutövning mot enskilda utan stöd i lag. Denna bestämmelse kan dock i motsats till den ovan nämnda anses antyda att brottsprovokation inte är tillåtet då en provokation från polisens sida mycket väl skulle kunna falla under någon form av myndighetsutövning.¹⁷

Det hör till polisens uppgifter att förebygga brott, bedriva spaning samt att utreda brott som faller under allmänt åtal.¹⁸ Det föreligger följaktligen en skyldighet för polisen att ingripa mot brott och polisen får exempelvis inte av spaningsskäl underlåta att vidta föreskrivna åtgärder. Ovan nämnda ger uttryck för polisens ingripandeskyldighet, som är kopplad till en rapporteringsskyldighet. Enligt 9 § Polislagen ska en polisman som får

---

¹⁴ Beslut av JO den 25 juni 2008, diarienummer: 1772-2007

¹⁵ RättsPM 2007:4, Åklagarmyndigheten, *Provokativa åtgärder*, s. 8

¹⁶ Ibid. s. 8

¹⁷ Asp, Petter, *Straffansvar vid brottsprovokation*, s. 168-169

¹⁸ Polislag (1984:387) 2 § p1+3

kännedom om ett brott som huvudregel rapportera om detta till sin förman.¹⁹

I RB 23:12 står det skrivet att det vid förhör under förundersökningen är förbjudet att genom påtryckningar från polisen framkalla bekännelse eller uttalande i viss riktning. Det har diskuterats huruvida denna bestämmelse skulle kunna tillämpas analogt i andra situationer, men polisberedningen fann att detta inte var möjligt.²⁰

Av vikt är även ändamålsprincipen som tillsammans med legalitetsprincipen är mycket viktig för polisens arbete. Principen finns inte direkt lagreglerad, men anses kunna utläsas ur RF 2:12. Principen innebär att polisen endast får använda sig av tvångsmedel för de ändamål som lagen medger, d.v.s. polisen har aldrig rätt att utöva sin makt godtyckligt. De måste även direkt avbryta sin maktutövning när ändamålet är uppnått. Man brukar också hävda att detta innebär att polisen endast får använda sig av de metoder som anses acceptabla i ett modernt demokratiskt samhälle.²¹

Objektivitetsprincipen (RF 1:9) stadgar att det offentliga ska agera sakligt och opartiskt. Offentlig makt ska således utövas så att beslut osv. har saklig grund. Om det saknas en uttrycklig bestämmelse bör man vidare agera i linje med grundtanken för lagstiftningen.²²

2.4 SOU 2003:74 – förslag till lag

I SOU 2003:74 har frågan angående provokativa åtgärder behandlats. Framförallt lades fokus på två huvudfrågor i utredningen, nämligen

- bör polisen överhuvudtaget tillåtas att använda provokativa åtgärder, och
- behövs det en lagreglering kring provokation, och hur bör den i så fall utformas?

Utredarna tycks anse att provokativa åtgärder är ett verktyg som kan leda till högre effektivitet i brottsbekämpningen. Ett relevant motargument som dock diskuteras är den personliga integriteten, men utredningen anser att provokativa åtgärder i normalfallet inte kränker denna integritet på ett tillräckligt allvarligt sätt för att man ska förbjuda den helt. Man hänvisar i detta sammanhang till Helmius som konstaterat att polisiära åtgärder endast kan förbjudas p.g.a. integritetsskäl om polisen ”[...] på ett omfattande sätt följer och noterar de personliga aktiviteter som en person utför, för att på ett mer systematiskt sätt kartlägga personens liv.”²³

Vad gäller frågan angående lagreglering fastställs först och främst att en uttrycklig reglering saknas, men efter att ha undersökt grundlag, lag och internationella konventioner kan utredningen inte finna att det är

---

¹⁹ Beslut av JO den 25 juni 2008, diarienummer: 1772-2007

²⁰ SOU 1982:63 s. 139

²¹ Helmius, Ingrid. *Polisens rättsliga befogenheter vid spaning*, Uppsala, 2000, s. 66-67

²² Helmius, Ingrid. *Polisens rättsliga befogenheter vid spaning*, s. 68

²³ SOU 2003:74 s. 137

obligatoriskt att lagreglera i frågan.²⁴ Man konstaterar dock att det kan vara lämpligt att göra så då polisen i sådant fall skulle ha tydliga riktlinjer och att gränsen för den offentliga maktutövningen skulle bli mer påtaglig för den enskilda individen.²⁵

Enligt utredningen är de principer som idag anses som vägledande inte tillräckligt tydliga, och denna lösning är således inte tillräckligt rättssäker. Man lämnar således ett förslag på en ny paragraf i RB – 27:17a:

”Vid förundersökning angående brott på vilket fängelse kan följa får, för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet, åtgärder vidtas som kan föranleda någon att begå brottslig gärning, om det kan antas att denne skulle komma att begå samma brott eller liknande gärning även om åtgärderna inte vidtas.

Beslut om åtgärderna meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren.

Protokoll skall föras över användningen av åtgärderna enligt vad som föreskrivs i 13§ första stycket.”²⁶

Förslaget har emellertid kritiserats i stor utsträckning och än så länge har ingen proposition lagts fram som tyder på att förslaget skulle komma att genomföras. Framförallt JO har varit kritisk till utredningen och ansåg att bestämmelsen inte uppfyllde de rättssäkerhetskrav som bör gälla i en modern rättsstat. JO kritiserar även det faktum att utredningens förslag innebär att avgränsningen mellan bevis- och brottsprovokation tas bort och att samliga provokationer ska lyda under den föreslagna bestämmelsen.²⁷

I avsaknad av en tydlig lagreglering finns det praxis som behandlar ämnet och som de sista 10 åren klarlagt till stor del vad som gäller. HD har bland annat uttalat sig om polisens möjligheter att använda sig av brottsprovokation och har konstaterat att det ”torde stå helt klart att det inte är tillåtet för polisen att vidta brottsprovocerande åtgärder.” Vad det får för följd för polisen, utöver eventuellt disciplinärt eller straffrättsligt ansvar för den som vidtagit åtgärden, anses dock vara i högsta grad osäkert.²⁸

2.5 Svensk praxis

Det finns inte många domar från HD som kan ge vägledning i frågan. Det finns likväl fall som behandlats av JK och JO då en del fall aldrig når domstol, vilket mycket väl skulle kunna bero på avsaknaden av en tydlig reglering på området. Endast två beslut av JO kommer att behandlas i denna uppsats då övriga beslut är relativt gamla och således inte är aktuella för ämnet.

---

²⁴ Ibid. s. 136

²⁵ SOU 2003:74 s. 138

²⁶ Ibid. s. 141

²⁷ Remissammanställning till SOU 2007:75 s. 32

²⁸ NJA 2007 s. 1037

2.5.1 NJA 2007 s. 1037

NJA 2007 s. 1037 rörde ett väpnat rån mot Nationalmuseum den 22 december 2000. Vid rånet tillgreps tre tavlor – Ung parisiska och Konversation av Renoir samt Självporträtt av Rembrandt. Under år 2001 greps och åtalades ett antal personer dels för inblandning i rånet och dels för efterföljande försök att sälja en av tavlorna (Konversation). Bland de som åtalades för medverkan till rånet fanns två bröder, men åtalet mot dem ogillades emellertid.

Tavlorna Ung parisiska och Självporträtt återfanns inte efter rånet. I samband med att en man greps i USA för grov narkotikabrottslighet, uppgav han för amerikansk polis att han hade tillgång till – och var beredd att lämna ifrån sig – Renoirs Ung parisiska, om han kunde utnyttja det amerikanska systemet med plea bargaining och på så sätt förhandla sig till en lindrigare påföljd. Den gripne mannen erbjöd sig också att medverka till att Rembrandts Självporträtt återlämnades.

I april 2005 upprättades sålunda en kontakt mellan amerikansk och svensk polis. Detta medförde att man beslutade att låta den gripne mannen (nedan A) under polisens tillsyn söka kontakt med ägarna av Självporträtt och inleda förhandlingar med dessa angående en eventuell försäljning. A kontaktade således sin svenske son (B) och försökte skaffa fram mer information om tavlan och dess innehavare. Först efter långa samtal, som till viss del avlyssnades av polis, kunde en försäljning av tavlan arrangeras i Köpenhamn. På plats fanns A, B, en fingerad köpare samt de två tidigare friade bröderna. Tavlan visades upp för den fingerade köparen, och efter detta kunde både sonen (B) och de båda bröderna gripas.

I sitt domslut resonerar HD kring huruvida de tilltalade utsatts för en otillbörlig brottsprovokation. De anser att det får stå klart att polisens åtgärd att låta A kontakta bl.a. sin son i syfte att komma över Rembrandttavlan får anses utgöra en form av provokativ åtgärd. Problematiken ligger i att avgöra om det rör sig om en brotts- eller bevisprovokation från polisens sida. Det huvudsakliga syftet med åtgärden var att få kontakt med de personer som hade tavlan i sin besittning – och som därmed redan gjort sig skyldiga till häleri. I detta avseende kan åtgärden lika gärna ses som ett försök till bevisprovokation.

HD fastslår dock att det rör sig om en brottsprovokation då det inte funnits något i utredningen som motbevisar A och B:s uppgifter om att de inte haft någon rådighet över tavlan vid tiden för A:s första kontakter. Detta måste medföra att polisens åtgärder inte kan anses vara ägnade att skaffa fram bevisning om ett redan begånget brott utan det rör sig om en brottsprovokation som kan få betydelse för bedömningen av det straffrättsliga ansvaret.

HD avslutar med att konstatera att sonen (B) och brödernas rätt till en rättvis rättegång måste anses ha blivit ”oåterkalleligen undergrävd”. Det har

således inte funnits några skäl för att åtala och döma dem för de aktuella häleribrotten. Åtalen lämnades därför utan bifall.

2.5.2 BESLUT AV JO ANGÅENDE MOTORCYKELSTÖLDEN

Stölder av Harley Davidson motorcyklar (nedan HD-motorcykel) ökade kraftigt i Stockholm i början av år 2000, och endast ett fåtal av dessa återfanns. Polisen beslöt sig därför för att ställa ut en parkerad och låst HD-motorcykel på en gata i Stockholms innerstad för att undersöka om några kända kriminellt brottsaktiva personer skulle visa ett intresse för motorcykeln.²⁹

Motorcykeln blev mycket riktigt stulen, men tyvärr ledde inte det efterföljande ingripandet till att de tidigare motorcykelstölderna kunde klaras upp. Efter händelsen uppkom frågan huruvida detta kunde anses vara en brottsprovocerande åtgärd från polisens sida. Polisen hävdade att så inte var fallet då motorcykeln hade parkerats på en öppen gata precis som vilken annan motorcykel som helst. Den var dessutom försedd med ett godkänt lås. Man menade från polisens sida att risken för att just denna motorcykel skulle bli stulen inte var större än för någon annan som stod parkerad i samma område.

JO ansåg emellertid att det rörde sig om en brottsprovokation och hänvisade till tre omständigheter.³⁰ För det första var åtgärden ett led i en utredning angående motorcykelstölder. Vidare ansåg polisen att ett tillgrepp av motorcykeln var en önskvärd händelse, och man ansåg likaså att ett tillgrepp sannolikt skulle komma att ske.

I sin diskussion lade JO framförallt fokus på de två första omständigheterna, d.v.s. att handlingen var ett led i en brottsutredning samt att en stöld var ett önskvärt resultat. JO påpekade vidare att misstankegraden var alldeles för låg, likaså utsikterna för att metoden skulle ge ett tillfredställande resultat.³¹ Det faktum att de uppställda principerna gällande provokativa åtgärder inte hade följts kritiserades även. Bland annat hade beslutet inte fattats av en åklagare utan av polismyndigheten.

---

²⁹ Beslut av JO den 31 mars 2000, diarienummer 3240-1998

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

2.5.3 BESLUT AV JO ANGÅENDE POLISENS ANVÄNDNING AV PROVOKATIVA ÅTGÄRDER

2.5.3.1 Bakgrund

I juni 2006 dömde HD den f.d. kriminalkommissarien Olle Liljegren vid Polismyndigheten i Stockholms län i ett uppmärksammat mål för vapenbrott och tjänstefel. I samband med denna dom blossade en allmän debatt upp som till stor del handlade om polisens arbetsmetoder och främst då vilka polisiära åtgärder som kan anses som godtagbara i ett demokratiskt rättssamhälle för att komma åt grov organiserad brottslighet.³²

I september 2006 publicerade Expressen som en del i denna debatt en rad artiklar om en av Liljegrens mest anlitade infiltratörer Peter Rätz. Under hösten 2006 valde Rätz att framträda i media och berätta om sin tid som polisens hemliga agent i den undre världen. Han berättade om ett flertal operationer där polisen påstods ha lurat domare och åklagare på så sätt att man undanhållit väsentliga omständigheter kring ingripanden, bl.a. att tillslag möjliggjorts p.g.a. provocerande åtgärder från polisens sida samt att infiltratörer varit inblandade. En av dessa omtalade polisoperationer var det s.k. Gotlandsärdet från år 2000 som behandlas nedan.³³

JO beslutade således i april 2007 att närmare granska polisens användning av arbetsmetoder såsom brottsprovokation i ett särskilt ärende. I detta ärende lades särskilt vikt vid de rättsliga problem som är förknippade med användningen av provocativa åtgärder samt på behovet av en lagreglering.³⁴

2.5.3.2 Gotlandsärendet

Den 8 maj 2000 rapporterar Gotlands Allehanda om två män som gripits i Visby med ett kilo heroin i sin besittning. Ingripandet skedde efter en tids samarbete mellan länskriminalen i Stockholm och Malmö. Dåvarande länspolismästaren Carin Götblad uppgav för samma tidning att det fanns en påtaglig risk för att Gotland kunde blir en omlastningsplats för tung narkotika. Svea Hovrätt dömde en av de tilltalade männen (A.H.) till fängelse i nio år för narkotikabrott.³⁵

Ett par år senare framkom nya uppgifter som indikerade att A.H. utsatts för en brottsprovokation från polisen med hjälp av en infiltratör. A.H. hävdade att det rörde sig om en otillåten provokation och begärde i mars 2005 att förundersökningen mot honom skulle tas upp på nytt samt att det skulle inledas en ny förundersökning om tjänstefel.

Riksåklagaren beslutade trots detta att inte återuppta förundersökningen beträffande A.H. men då det inkom en ny begäran återupptogs den i alla fall

---

³² Beslut av JO den 25 juni 2008, diarienummer: 1772-2007

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

i december 2006 med syfte att utreda huruvida riksåklagaren kunde medverka till en ansökan om resning till förmån för den dömda mannen. Begäran angående en förundersökning om tjänstefel inleddes i maj 2005 men lades ner igen i april 2007.³⁶

Riksåklagaren fann att A.H. inte berövats rätten till en rättvis rättegång och angav i sitt beslut att de misstankar som fanns mot mannen kom att verifieras genom en *bevisprovokation* som i praktiken genomförts på ett godtagbart sätt trots att det förekommit ett par formella brister såsom att åtgärderna inte beslutats om av åklagare.³⁷

Gotlandsärendet handlade som framgår ovan om att polisen tipsades om att en person som innehade ett större parti heroin vilje sälja detta. Polisen – med Olle Liljegren i spetsen – iscensatte följaktligen en narkotikaaffär på Gotland med hjälp av sin infiltratör Peter Rätz som på uppdrag av polisen agerade köpare. Under den påföljande förundersökningen angående tjänstefel uppgav Rätz att han ansåg sig ha arbetat för polisen och att han därför inte haft något uppsåt att begå brott. Vidare framkom att åklagaren som väckte åtal mot A.H. inte känt till att tillslaget kom efter en provokation från polisens sida eller att polisen samarbetat med en infiltratör.³⁸

2.5.3.3 Operation Rävén

Under våren 2001 inleddes Operation Rävén som handlade om att avslöja en läcka i polishuset i Falun. En anställd vid Polismyndigheten i Dalarna hämtades också i maj 2001 till förhör misstänkt för att ha gjort slagningar i polisens register och sedan sålt denna information till kriminella personer. I juni 2001 dömdes dessa personer för dataintrång och brott mot tystnadsplikten efter att de erkänt.³⁹

2004 utfördes en husrannsakan hos Olle Liljegren och i samband med denna påträffades handlingar som tydde på att den polisanställda kunde ha blivit utsatt för en otillåten brottsprovokation. På grund av detta inleddes en förundersökning om tjänstefel. Vid husrannsakan fann man två underrättelseuppslag som upprättats av Liljegren i april 2001 samt en promemoria benämnd Operation Rävén. Dokumenten angav att Liljegren fått tips från en informatör om att en polisanställd i Falun hade sålt hemlig information. I promemorian uppgavs att en beställning på registerutdrag skulle göras och att syftet med insatsen var att förmå den anställda att göra utdrag som sedan skulle kunna återfinnas vid en s.k. loggning.⁴⁰

Under våren 2001 kontaktade Liljegren polisedningen i Dalarna och meddelande att det fanns en läcka i polishuset. Säkerhetspolisen

---

³⁶ Beslut av JO den 25 juni 2008, diarienummer: 1772-2007

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

underrättades och ett spaningsarbete påbörjades med hänsyn till ärendets känsliga karaktär.⁴¹

En polisman vid Säkerhetspolisen har uppgett att Liljegren vid ett möte i april 2001 berörde möjligheten att låta informatören göra en beställning av ett registerutdrag. Säkerhetspolisen avfärdade detta då de ansåg att det skulle kunna utgöra en brottsprovocerande åtgärd. Man beslutade istället att Liljegren skulle upprätthålla kontakten med sin informatör, och att han skulle kontakta Säkerhetspolisen när informatören fått kännedom om att en ny beställning av hemliga uppgifter gjorts.⁴²

I slutet av maj 2001 slog polisen till mot den anställda och i den efterföljande tjänstefelsutredningen framkom yttranden om att det var Liljegrens informatör Peter Rätz som hade beställt hemliga handlingar innan polisens tillslag. Liljegren vägrade att kommentera händelsen och enligt utredningen kände ingen annan befattningshavare till den provokativa åtgärden.⁴³

Precis som i Gotlandsärendet kände involverade åklagare inte till alla omständigheter som resulterat i polisens tillslag samt samarbetet med informatören. Det framkom inte heller under rättegången mot den anställda.

2.5.3.4 JO:s bedömning

Inledningsvis ska det poängteras att JO:s utredning inte syftat till att pröva de straffrättsliga bedömningar som gjorts i förundersökningarna eller på annat sätt utreda de faktiska omständigheterna gällande polisoperationerna. Syftet har varit att granska polisens användning av vissa arbetsmetoder för att kunna tydliggöra vilka problem som kan förknippas med dessa metoder. Enligt JO framstod en granskning även vara av vikt då lagstiftaren ännu inte valt att reglera polisens användning av sådana arbetsmetoder.⁴⁴

JO konstaterar efter sin genomgång av relevant material att det är svårt att få en tydlig bild av vad som skett. Detta beror bl.a. på att tjänstefelsutredningarna påbörjats flera år efter händelserna, dokumentationen rörande polisoperationerna har varit ofullständig och få personer har haft tillgång till all fakta. De två personer – Olle Liljegren och Peter Rätz – som borde ha kännedom om samtliga detaljer har inte till fullo medverkat i utredningarna. Vidare är de polisiära arbetsmetoder som står under utredning inte omgärdade av ett tydligt regelverk vilket gör att gränsen mellan tillåtet och otillåtet blir svårdragen.⁴⁵

Riksåklagaren fann såsom nämnts ovan att provokationen i Gotlandsärendet var en tillåten bevisprovokation och enligt JO gäller detta även Operation

---

⁴¹ Beslut av JO den 25 juni 2008, diarienummer: 1772-2007

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

Räven, då det fanns starka misstankar mot den anställde gällande tidigare brott och insatsen resulterade i att bevis om dessa gärningar framkom.⁴⁶

Då användningen av provokativa åtgärder från polisens sida inte är reglerat i lag och det finns en gränsdragningsproblematik gällande vad som anses som tillåtet och otillåtet har vissa förutsättningar för när det är tillåtet att använda sig av provokativa åtgärder presenterats i praxis. Åklagarmyndigheten har utifrån denna praxis fastställt ett par riktlinjer vad gäller handläggningen av provokativa åtgärder. Dessa förutsättningar kan i korthet sägas vara: ”att behovs- och proportionalitetsprinciperna ska beaktas, att det aldrig är tillåtet att provocera någon att begå ett brott som denne aldrig annars skulle ha begått, att det ska föreligga en stark misstanke om brott, att provokativa åtgärder endast får användas för att avslöja allvarlig brottslighet, att beslut om provokation ska fattas av åklagare och att provokationsåtgärderna måste dokumenteras noggrant.”⁴⁷

Man har inte funnit någon lösning på gränsdragningsproblematiken mellan vad som anses som tillåtet och inte inom brottsprovokation, och varken praxis eller doktrin erbjuder ett entydigt svar. Tvärtom leder brottsprovocerande åtgärder ofta till en diskussion och rättsområdet kan bara beskrivas som komplicerat.⁴⁸

Förutom gränsdragningsproblematiken uppkommer även frågan huruvida polisen under utövandet av brottsprovocerande åtgärden kan göra avsteg från sin ingripande- och rapporteringsskyldighet. Vidare kan särskilda rättsliga problem uppkomma i de fall en privatperson engageras i en provokationsåtgärd. Enligt JO – och dennes företrädare – kan ett sådant samarbete endast i exceptionella undantagsfall tillåtas. Det får dock inte resultera i ett organiserat samarbete i syfte att provocera fram brottsliga handlingar.⁴⁹

Enligt JO präglades de polisoperationer som initierades av Olle Liljegren av ett sådant otillåtet samarbete med Peter Rätz. Anlitar polisen en privatperson utsätts denna för en onödig risk att i lagens mening begå ett brott. I de fall det anses absolut nödvändigt för polisen att i vissa situationer anlita privatpersoner, bör man enligt JO överväga att införa särskilda regler i lag angående frihet från straffansvar för den som begår en brottslig handling på uppdrag av polis. I de fall en anlita privatperson medverkar till en provokation och denna visar sig vara olaglig, uppstår ännu ett problem då privatpersoner inte handlar under tjänstefelsansvar.⁵⁰

Det faktum att polisen inhämtar upplysningar från informatörer har påståtts utgöra en mycket viktig del i polisarbetet, särskilt i arbetet mot den grova organiserade brottsligheten. Man har även hävdats att metoden är *nödvändig*

---

⁴⁶ Beslut av JO den 25 juni 2008, diarienummer: 1772-2007

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

för att man ska nå framgångar i detta arbete. Denna verksamhet är enligt JO av känslig karaktär, särskilt då de personer som anlitas ofta själva har en nära anknytning till kriminell verksamhet. Det motiv som står bakom deras beslut att samarbeta med polisen kan därför vara annat än en vilja att främja laglydnad och rättssäkerhet. Dessa uppgifter måste således behandlas med försiktighet.⁵¹

Som nämnts ovan utgör gränsdragningen mellan tillåtna och otillåtna provokationer ett problem. Enligt JO bör en lagreglering ske i denna fråga, exempelvis genom att fastslå vissa principer för vilka provokativa åtgärder som kan vara tillåtna. På samma sätt bör klara regler utfärdas om att det är åklagare som fattar beslut angående provokativa åtgärder och likaså om att dokumentation om förfarandet ska finnas. Det kan även vara av vikt att i lag ange för vilka slag av brottslighet som provokation kan få användas.⁵²

---

⁵¹ Beslut av JO den 25 juni 2008, diarienummer: 1772-2007

⁵² Ibid.

3 EKMR

3.1 EKMR och brottsprovokation

Staters rätt att använda sig av brottsprovocerande åtgärder i sin brottsbekämpning förbjuds inte i sig av Europakonventionen. Det är först när staten väcker åtal mot en person som står tilltalad p.g.a. ett framprovocerat brott som rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6 i EKMR aktualiseras. Syftet med artikel 6 är att säkerställa att varje individ som står inför rätta får en rättegång som uppfyller grundläggande processuella rättssäkerhetsgarantier.⁵³

3.1.1 RÄTTSSÄKERHET

”Rättssäkerhet innebär att alla människor ska vara lika inför lagen. En person ska betraktas som oskyldig till dess att han eller hon dömts av en domstol. Lagarna ska vara tydliga, och det ska klart framgå vad som är lagligt och olagligt. En person som begår ett brott ska kunna förutse vilka konsekvenser detta får för honom eller henne. Domstolarna ska vara självständiga från partipolitiken. Det är riksdagen som stiftar lagarna, men det är domstolarna som dömer utifrån lagarna. Varken riksdagsledamöter eller ministrar får påverka domstolarnas bedömningar.”⁵⁴

För att garantera den enskilda individen rättssäkerhet gentemot staten, har denna ålagt sig själv vissa restriktioner vad gäller sitt agerande. Rättssäkerhet kan både vara ett uttryck för ett rättsstatsvärde och för ett tillstånd av samhällsfrid under lagens skydd.⁵⁵ Begreppet rättssäkerhet har enligt Frändberg inte en självklar betydelse då det används i skilda betydelser, särskilt inom politik och media, men han menar att det trots detta är viktigt att försöka ge det en mer preciserad betydelse. Frändberg anser att det är av stor vikt att värden som rättssäkerhet och demokrati inte förråds genom en kränkning av andra värden.⁵⁶

Det föreligger tre förutsättningar för att rättssäkerhet ska anses råda;

- 1) rättssystemet ska tillhandahålla klara och tydliga regler,
- 2) dessa ska vara publicerade – svaret på den fråga man söker ska finnas lättillgänglig, samt
- 3) som medborgare måste man kunna lita på innehållet i reglerna och att de rättsillämpande myndigheterna tillämpar dessa regler korrekt.⁵⁷

---

⁵³ Vita, Ignacio, *Brottsprovokation och dess rättsföljd i straffprocessen*, s. 993

⁵⁴ Riksdagens hemsida – www.riksdagen.se, 2009-12-02, kl. 09:55:

http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_____1514.aspx

⁵⁵ Frändberg, Åke, *Rättsordningens idé – en antologi i allmän rättslära*, Uppsala, 2005, s. 283-285

⁵⁶ Frändberg, Åke, *Rättsordningens idé – en antologi i allmän rättslära*, s. 287-288

⁵⁷ *Ibid.* s. 289

3.1.2 ARTIKEL 6 – RÄTTEN TILL EN RÄTTVIS RÄTTEGÅNG

Enligt den officiella svenska översättningen har artikel 6 i EKMR följande lydelse:

1. Var och en ska, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till rättvis och offentlig rättegång inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag. Domen ska avkunnas offentligt, men pressen och allmänheten får utestängas från rättegången eller en del därav av hänsyn till den allmänna moralen, den allmänna ordningen eller den nationella säkerheten i ett demokratiskt samhälle, eller då minderårigas intressen eller skyddet parternas privatlivs så kräver eller, i den mån domstolen finner det strängt nödvändigt, under särskilda omständigheter när offentlighet skulle skada rättvisans intresse. [...] ⁵⁸

En grundläggande rättssäkerhetsgaranti är att brott- och tvistemål ska kunna prövas inför en opartisk domstol, men det krävs också att själva prövningen är utformad så att den inrymmer garantier för rättssäkerheten. Dessa bestämmelser återfinns i artikel 6 i EKMR. ⁵⁹ Enligt artikel 6.1 har en tilltalad rätt till en rättvis rättegång och en domstolsprövning inom skälig tid. Detta innebär bl.a. att samtliga parter är likställda i processen, att en misstänkt person inte ska behöva bidra till utredningen eller bevisningen i målet samt att domstolen ska redogöra för domskälen i sitt domslut.

I artikel 6.2 återfinns oskyldighetspresumtionen som medför att den anklagade ska anses oskyldig så länge det inte finns en fällande dom mot honom/henne. ⁶⁰ Detta innebär att åklagaren bär bevisbördan för den tilltalade och i de fall de föreligger tvivel i skuldfrågan ska detta vara till fördel för den tilltalade.

3.1.3 EUROPADOMSTOLENS STÄLLNINGSTAGANDEN

Det är sällan som Europadomstolen uttalar sig specifikt om huruvida en medlemsstat eller en nationell domstol borde ha agerat för att uppfylla sina förpliktelser gentemot artikel 6, utan de ser endast till om ett visst agerande är förenligt med EKMR eller ej. Den nationella domstolen får tolkningsvis försöka fastställa vilken rättsföljd som kan bli aktuell för att existensen av en otillåten brottsprovokation inte ska medföra att staten kränker den tilltalades rätt till en rättvis rättegång. ⁶¹

---

⁵⁸ Artikeln återfinns i sin helhet i bilaga A.

⁵⁹ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i Europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Stockholm, 2007, s.135

⁶⁰ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i Europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 136

⁶¹ Vita, Ignacio, *Brottsprovokation och dess rättsföljd i straffprocessen*, s. 996

För att avgöra om rätten enligt artikel 6 blivit kränkt gör Europadomstolen alltså en bedömning av rättegången i dess helhet, och detta omfattar även hur bevisningen mot den tilltalade åtkommit. Det är följaktligen i detta hänseende som brottsprovokationen får betydelse. Om Europadomstolen anser att staten åtkommit bevis mot en tilltalad genom otillbörlig brottsprovokation, innebär användningen av denna bevisning i en rättegång att staten kränker den tilltalades rätt till en rättvis rättegång.⁶²

När Europadomstolen bedömt tillåtligheten av viss bevisning har två viktiga huvudregler fastslagits:

- i) När Europadomstolen bedömer om en enskilds rätt till en rättvis rättegång blivit kränkt, ser de till rättegången i dess helhet och huruvida den varit rättvis – detta inkluderar även bevisningen mot den tilltalade.
- ii) Artikel 6 garanterar rätten till en rättvis rättegång men enligt Europadomstolen anses inte artikeln innefatta några generella regler om bevisningens tillåtlighet. Denna fråga ska som huvudregel avgöras av varje konventionsstats nationella bevisrätt.⁶³

Europadomstolen poängterar vikten av att bevisrätten så långt som möjligt ska vara en nationell angelägenhet. De stater som är anslutna till Europakonventionen och som underkastat sig Europadomstolens jurisdiktion, har rättssystem som är uppbyggda på olika sätt. Om Europadomstolen skulle klassificera vissa utredningsmetoder som otillåtna och därmed hindra användningen av oegentligt åtkommen bevisning, vore detta möjligtvis försvarbart i det enskilda fallet. Det föreligger emellertid en risk för att det skulle uppstå oväntade och oproportionerliga förskjutningar i väsentliga utgångspunkter för det samlade rättegångssystemet, inte bara i det aktuella landet utan även i andra medlemsstater.⁶⁴

Problemet ligger alltså i att artikel 6 gäller samtidigt för olika typer av rättegångssystem. Ett explicit förbud mot att använda oegentligt åtkommen bevisning, kan i Storbritannien resultera i att domarens ställning kan försvagas då dennes diskretionära handlingsutrymme skulle begränsas. I Frankrike, som har ett inkvisitoriskt förfarande i brottmål, skulle samma förbud innebära att förundersökningen skulle få en delvis ny form. Alla intressen kan således inte tillgodoses samtidigt, och konventionen måste därför tillåta viss pluralism. På grund av detta är det inte önskvärt att Europadomstolen gör skarpa och generella uttalanden då konsekvenserna i de olika medlemsstaternas rättegångssystem vore svåra att förutse.⁶⁵

Sammanfattningsvis kan följande således konstateras. Om en stat ur rättsäkerhetssynpunkt tillåter tveksam bevisning men kompenserar detta under rättegången så att processen ändå framstår som rättvis, har artikel 6 inte kränkts. Tillåtandet av viss bevisning – ensamt – kan alltså inte innebära en kränkning av artikel 6 så länge processen i sin helhet är rättvis.

---

⁶² Vita, Ignacio, *Brottsprovokation och dess rättsföljd i straffprocessen*, s. 996

⁶³ Ibid. s. 996-997

⁶⁴ Ibid. s. 997

⁶⁵ Ibid. s. 997

En konventionsstat är följaktligen som huvudregel inte konventionsrättsligt bunden att avvisa eller förbjuda viss bevisning.⁶⁶

3.2 Europadomstolens praxis och analys därav

3.2.1 TEIXEIRA DE CASTRO MOT PORTUGAL (1998)

Ett par civilklädda poliser kontaktade VS, misstänkt för langning i mindre skala, i hopp om att via honom få tag på hans leverantörer. Poliserna erbjöd sig att köpa flera kilo hasch och trots att VS pressades av polisen fick han ej tag på någon leverantör. Poliserna ändrade sig då och sade sig vara intresserade av heroin istället. VS nämnde då Teixeira de Castro som en person som skulle kunna skaffa detta. Genom en annan person – FQ – fick poliserna kontakt med Teixeira de Castro.⁶⁷

Poliserna förklarade att de ville köpa 20 gram heroin och visade honom 20 000 Escudos. de Castro gick med på att skaffa fram narkotikan och åkte iväg med FQ. De återvände sedan till VS där poliserna väntade. de Castro levererade heroinet och greps på plats. Han dömdes sedermera till sex års fängelse för narkotikabrott.⁶⁸

Europadomstolen fann att den klagandes rätt till en rättvis rättegång kränkts när han fälldes för narkotikabrott. De menade att polisens agerande gått utöver att vara infiltratörer eftersom de anstiftat brottet, och att det inte fanns någon indikation på att brottet skulle ha begåtts utan deras involvering. Europadomstolen poängterade precis såsom nämnts ovan att möjligheten att uppta och använda bevisning först och främst ska lösas i nationell rätt, och de tittade därför på om förfarandet i sin helhet varit rättvist.⁶⁹

Europadomstolen poängterade att organiserad brottslighet visserligen kräver adekvata motåtgärder, men dessa får inte innebära att garantierna för ett rättssäkert förfarande sätts på spel. Vidare framhöll domstolen att intresset av att utreda brott inte kan berättiga användandet av bevisning som åtkommit till följd av en otillbörlig brottsprovokation.⁷⁰

Det som får anses klarlagt genom Teixeira de Castro mot Portugal är att Europadomstolen dragit en relativt tydlig gräns för intresset av att utreda brott – den tilltalades rätt till en rättvis rättegång sätter gränsen för vad staten får göra – ändamålet helgar inte medlen.⁷¹

---

⁶⁶ Vita, Ignacio, *Brottsprovokation och dess rättsföljd i straffprocessen*, s. 997

⁶⁷ Teixeira de Castro mot Portugal, dom den 9/6 1998. Appl. Nr. 25829/94

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid. p. 34

⁷⁰ Ibid. p. 36

⁷¹ Ignacio, Vita, *Brottsprovokation och dess rättsföljd i straffprocessen*, s. 998

3.2.2 TYSK TOLKNING AV DOMSTOLENS DOM I TEIXEIRA DE CASTRO

I tysk rätt beaktas förekomsten av brottsprovokation vid straffmätningen. Enligt Asp kan skillnaden mellan bedömningen i svensk och tysk rätt bero på att tyska polisen i större utsträckning använder sig av provokativa insatser i sitt arbete och att frågan därför aktualiseras oftare i tysk rätt.⁷²

I slutet av 1999 tog BGH upp ett fall rörande en italienare som efter upprepade förfrågningar från en landsman förmåtts skaffa narkotika till denne. Provokatören var inte polis men var ändå kopplad till myndigheten och bidrog på olika sätt till brottsbekämpningen, en s.k. *vertrauensperson*.⁷³

BGH bedömde bl.a. i detta fall⁷⁴ huruvida den tyska lösningen var förenlig med de krav som fastslogs av Europadomstolen i Teixeira de Castro. Enligt BGH skiljde sig inte det tyska fallet väsentligt från de Castro, varför bedömningen borde ske på samma sätt. I det tyska fallet hade provokationen inte utförts av polis och det fanns ytterligare bevisning som låg till grund för bedömningen utöver provokatörens vittnesmål, men dessa olikheter ansåg inte BGH kunde tala för en annan bedömning.⁷⁵

BGH konstaterade att man inte kunde utläsa ett principiellt förbud mot att lagföra en gärningsman mot vilken bevisning åtkommit med hjälp av brottsprovocerande åtgärder. Däremot ansåg de att det var något oklart om ett brott mot artikel 6 föreligger redan vid själva förekomsten av en brottsprovokation eller om det är förekomsten i kombination med en påföljande straffprocess som innebär en kränkning av artikeln.⁷⁶

Vidare ansåg BGH att en det inte är rimligt att ha en lösning som bygger på bevisförbud. De poängterade att ett processhinder endast kan anses föreligga i situationer där det inte finns utrymme för domstolen att beakta förekomsten av brottsprovokation vid straffmätningen. Domstolen bör ges möjlighet till en mer differentierad lösning på problemet, och ett exempel på en sådan lösning är att brottsprovokation i första hand beaktas vid straffmätningen.⁷⁷

Domstolens slutsatser kan summeras enligt följande: det faktum att en icke misstänkt och icke brottsbenägen person förmås att begå ett brott och att det sedan inleds en straffprocess för brottet utgör – ensamt – ett brott mot artikel 6 i EKMR. BGH anser dock att om domstolen i domskälen konstaterar att ett brott mot konventionen föreligger och sedan kompenserar för detta brott i påföljdsbestämningen så kan detta utgöra en gottgörelse i enlighet med

---

⁷² Asp, Petter, *Straffansvar vid brottsprovokation*, s. 225

⁷³ Ibid. s. 225

⁷⁴ BGH NJW 2000 s. 1123 – fallet hämtat från Asp s. 225

⁷⁵ Asp, Petter, *Straffansvar vid brottsprovokation*. s. 226

⁷⁶ Ibid. s. 226

⁷⁷ Ibid. s. 226

artikel 41 i EKMR som handlar om skälig gottgörelse för konventionsbrott.⁷⁸

3.2.3 VANYAN MOT RYSSLAND (2005)

I detta fall kontaktade privatpersoner på uppdrag av polisen Vanyan och bad denne införskaffa en mindre mängd narkotika. Vanyan skaffade den efterfrågade mängden till provokatörerna, och åtalades sedermera för detta.⁷⁹

Klaganden (Vanyan) vände sig till Europadomstolen och påstod att hans rätt till en rättvis rättegång kränkts då han blivit utsatt för en otillbörlig brottsprovokation. Han hävdade att han blivit förmådd att begå ett brott som han annars inte skulle ha begått. Domstolen fann att det inte funnits någon indikation på att Vanyan skulle ha begått brottet om det inte var för provokationen. De menade att polisens inblandning och användningen av bevisningen i den efterföljande rättegången ledde till att artikel 6 kränktes.⁸⁰

I sin dom använder domstolen begreppet "irremediably undermined" vilket visar att de anser att det rör sig om en okompenserbar orättvisa – oberoende av helhetsbedömningen i rättegången. Det framstår således som att domstolen menar att det inom ramen för rättegången inte finns något staten kan göra för att kompensera för orättvisan. Det enda man kan göra är att avbryta rättegången eftersom ett fullföljande av den kommer innebära en kränkning.⁸¹

3.2.4 KHUDOBIN MOT RYSSLAND (2006)

Omständigheterna i detta fall är i princip de samma som i Vanyan mot Ryssland. Khudobin vände sig i egenskap av klagande till Europadomstolen och hävdade att hans rätt till en rättvis rättegång blivit kränkt då han utsatts för en otillbörlig brottsprovokation eftersom han förmåtts att begå ett brott han inte annars skulle ha begått. Innan domstolen gjorde en bedömning i det enskilda fallet, uttalade den en generell princip för att precisera sin tidigare praxis. De yttrade sig ovanligt skarpt om vilka krav som ställs på samtliga medlemsstaters bevisrätt genom artikel 6:

"Nationella domstolar ska inte tolerera användningen av bevisning som åtkommit genom otillbörlig brottsprovokation. Om detta ändå tillåts, överensstämmer inte nationell rätt med principen om rätten till en rättvis rättegång som har diskuterats och fastslagits i Teixeira de Castro och efterföljande rättsfall.⁸²

---

⁷⁸ Asp, Petter, *Straffansvar vid brottsprovokation*, s. 227. Artikel 41 återfinns i bilaga A

⁷⁹ RättsPM 2007:4, Åklagarmyndigheten, *Provokativa åtgärder*, s. 11

⁸⁰ Vanyan mot Ryssland, dom den 15 december 2005, Appl. Nr 53203/99, p. 49

⁸¹ Ignacio, Vita, *Brottsprovokation och dess rättsföljd i straffprocessen*, s. 1001

⁸² Khudobin mot Ryssland, dom den 26 oktober 2006, Appl. Nr. 59696/00, p. 133

Det är relativt ovanligt att Europadomstolen, med sin kasuistiska domskrivningsteknik ger direktiv för hur nationella domstolar förväntas agera i vissa situationer, och än mer ovanligt att de gör detta angående tillåtligheten av viss form av bevisning. När de väl gör det, skulle man kunna tolka detta som en miniminivå, d.v.s. vad samliga medlemstater bör leva upp till för att inte bryta mot konventionens regler.⁸³

Domstolens slutsats var detsamma som i Vanyan, men de konstaterade även att det framstod som att polisens åtgärder inte var direkt riktade mot Khudobin utan mot vem som helst som var beredd att införskaffa narkotika för provokatörens räkning.⁸⁴

3.2.5 RAMANAUSKAS MOT LITAUEN (2008)

Ramanauskas (R) var verksam åklagare i Litauen. I slutet av 1998 och början av 1999 kontaktades han genom en bekant (V) av en för honom helt okänd man (A). A, som arbetade för inrikesministeriets speciella polisenhet mot korruption (STT), erbjöd R en muta på 3000 amerikanska dollar om R lovade att medverka till att en tredje person frikändes. R nekade inledningsvis till detta, men A återkom ett flertal gånger och upprepade sitt erbjudande. Till slut accepterade R hans förslag. Regeringen hävdade att V och A själva förhandlat om villkoren innan myndigheterna underrättades.

Efter att A underrättat STT om att R gått med på att ta emot en muta, gav chefsåklagaren i januari 1999 V och A tillstånd om att simulera de olagliga gärningarna för mutbrottet. R tog samma månad emot en muta på 1500 amerikanska dollar från A, och fick ytterligare 1000 dollar i februari 1999. Vid denna tidpunkt väckte chefsåklagaren åtal mot R för att han tagit emot en muta. R dömdes till fängelse i 19 månader och sex dagar. Han överklagade domen, men Högsta domstolen meddelande att då skuldfrågan väl var avgjord, hade frågan huruvida han påverkats att begå brottet eller inte blivit irrelevant. R överklagade till Europadomstolen och menade att han uppmanats att begå ett brott av statliga tjänstemän, och att han därför blivit orättvist dömd. Han åberopade även artikel 6 i EKMR och menade att denna blivit kränkt.

Europadomstolen ansåg att myndigheterna i Litauen inte kunde undgå ansvar för polismännens handlingar enbart p.g.a. att dessa handlat i egenskap av privatpersoner. Det var tvärtom av särskild vikt att myndigheterna tog sitt ansvar då det inledande skedet av operationen ägde rum i avsaknad av lagreglering och utan rättsligt medgivande. Genom att tillåta att V och A simulerade mutningen och då A slapp allt straffrättsligt

---

⁸³ Ignacio, Vita, *Brottsprovokation och dess rättsföljd i straffprocessen*, s. 1002

⁸⁴ RättsPM 2007:4, Åklagarmyndigheten, *Provokativa åtgärder*, s. 11

⁸⁵ Ramanauskas mot Litauen, dom den 5 februari 2008, Appl. Nr. 74420/01

⁸⁶ Ramanauskas mot Litauen, Appl. Nr. 74420/01

ansvar, menade Europadomstolen att myndigheterna i efterhand legitimerat det inledande skedet och dessutom använt sig av dess resultat.

Sammanfattningsvis fann domstolen att A:s och V:s agerande inneburit att R provocerades att begå det sagda brottet, och att det inte fanns något som tydde på att brottet skulle begås utan påtryckningarna från A och V. Domstolen konstaterade därför enhälligt att det skett en kränkning av artikel 6.

3.2.6 SAMMANFATTNING

Det framstår som att huvudregeln vad gäller regler om tillåtligheten av viss bevisning är en nationell fråga och ska således inte regleras av Europakonventionen. Denna huvudregel är viktig bl.a. då det finns olika rättegångssystem bland konventionsstaterna. Det finns dock, liksom till alla andra huvudregler inom juridiken undantag. Detta undantag lyftes fram i Teixeira de Castro, förstärktes något i Vanyan mot Ryssland och fick slutligen en tydlig formulering i Khudobin mot Ryssland. Undantaget innebär att nationella domstolar inte bör acceptera användningen av bevisning som åtkommit genom otillbörlig brottsprovokation.⁸⁹

Bedömningen av huruvida artikel 6 kränkts eller ej, ska göras genom en helhetsbedömning av rättegången, men vissa faktorer kan dock vara av sådan dignitet att de för sig själva kan innebära en kränkning av artikeln. Denna slutsats får stöd både i praxis och i litteraturen.⁹⁰

Med Europadomstolens praxis i åtanke bör man kunna dra följande slutsats. Avgörande för om en provokation anses vara tillåten är att de brottsbekämpande myndigheterna inte får vara så pass aktiva att de framkallar ett brott. Det får vidare inte finnas något som indikerar att brottet i fråga inte hade begåtts utan polisens inblandning.⁹¹

Som nämnts ovan bör rättegången avbrytas så fort det framkommer att bevisningen mot den tilltalade åtkommit genom otillbörlig brottsprovokation. När åklagare väcker åtal på grund av viss bevisning och om denna anses åtkommen genom otillbörlig brottsprovokation, sker det alltså ett konventionsbrott redan genom åtalets väckande. Så fort detta blir uppenbart, bör rätten avbryta rättegången för att kompensera för kränkningen.⁹²

---

⁸⁷ Ramanauskas mot Litauen, Appl. Nr. 74420/01, p. 63

⁸⁸ Ibid. p. 73-74

⁸⁹ Ignacio, Vita, *Brottsprovokation och dess rättsföljd i straffprocessen*, s. 1002

⁹⁰ Ibid. s. 1002

⁹¹ RättsPM 2007:4, Åklagarmyndigheten, *Provokativa åtgärder*, s. 10

⁹² Ignacio, Vita, *Brottsprovokation och dess rättsföljd i straffprocessen*, s. 1002

4 Australiensisk rätt

4.1 Bakgrund

Australien är en konstitutionell monarki och dess konstitution fastslogs 1901. Statens makt delas på den federala nivån in i tre skilda områden. 1) Den lagstiftande församlingen – Australiens parlament – består av drottningen (som representeras av generalguvernören), representanthuset och senaten. 2) Den verkställande församlingen består av det federala verkställande rådet, och slutligen 3) den rättsliga församlingen – Australiens Högsta domstol och andra federala domstolar.⁹³

Parlamentet är ett tvåkammarsparlament bestående av drottningen, senaten (överhuset) samt representanthuset (underhuset). I representanthuset sitter 150 medlemmar och dessa väljs genom allmänna val. Varje ledamot representerar en viss befolkningensmängd, medan senatorerna representerar de olika staterna. Det parti som har majoritet i representanthuset bildar regering.⁹⁴

4.2 Inställning till brottsprovocerande åtgärder

4.2.1 JOHN ANTHONY RIDGEWAY V. THE QUEEN

Detta fall handlar om en man (R) som avsåg importera heroin till Australien. R kontaktade en gammal vän (L) från sin tid i fängelse som tidigare levererat narkotika från Malaysia. R var emellertid omedveten om att L numera arbetade som informatör för den australiensiska polisen. R:s planer avslöjades således för australiensisk polis, och man beslutade att låta dessa planer fortgå. Heroinet inhandlades vid den thailändska gränsen av L och en malaysisk polis (under täckmantel), bl.a. med R:s pengar. Tillsammans med L importerade sedan den malaysiska polismannen heroinet till Australien under övervakning av australiensisk polis. Denna import, kallad en kontrollerad leverans, var uppenbart olaglig. L sålde sedan heroinet vidare till R som greps för innehav och import av narkotika. R dömdes för brottet men överklagade till den federala Högsta domstolen i Australien. Domstolen förde en lång diskussion kring tillåtligheten av brottsprovocerande åtgärder (se 4.2.2) och kom till följande slutsatser.⁹⁵

---

⁹³ Globalex – introduction to Australian law, 2009-11-06, kl. 14:42:
http://www.nyulawglobal.org/Globalex/Australia.htm#_Introduction

⁹⁴ Ibid. 2009-11-06, kl. 14:42

⁹⁵ Ridgeway v R [1995] HCA 66; (1995) 129 ALR 41; (1995) 69 ALJR 484; (1995) 184 CLR 19 (19 April 1995)

Hade det inte varit för den australiensiska polisen och dennes samarbete med malaysisk polis och L, hade narkotikan i fallet Ridgeway inte kommit till den australiensiska gränsen. Det fanns således en tydlig koppling mellan polisen och R:s innehav av heroin. Domstolen påpekar dock att de två poliskåreerna inte gjorde något för att provocera fram brottet i fråga. R tog själv initiativ till import, och vidtog nödvändiga åtgärder för att genomföra importen.⁹⁶

R var villkorligt frigiven för narkotikabrott och begav sig trots detta vid två tillfällen till Singapore för att övertala L att skaffa fram heroinet. Han meddelade L att om denne inte ville hjälpa honom, skulle han anlita någon annan. Således provocerade varken L eller polis fram brottet, de deltog endast i processen. Den enda vilseledande handling från deras sida var att de aldrig meddelade R att L numera var en informatör.⁹⁷

Långt innan polis blev inblandad, hade R bestämt sig för att importera heroinet och börjat planera för detta – ett brott enligt australiensisk lag. R:s innehav var ett resultat av hans eget initiativ och med detta hade inte polis något att göra. Den tilltalades överklagan avvisades således, och domen stod fast.⁹⁸

4.2.2 DOMSTOLENS RESONEMANG

Frågan huruvida brottsprovokation erkänns som en faktisk försvarsmöjlighet för en person som står åtalad för brott, har uppkommit i flera fall hos olika State Supreme Courts. Dessa fall alltid fått samma utgång – brottsprovokation har inte erkänts som en försvarsmöjlighet. Likaså har domstolar i England, Canada och Nya Zeeland nekat den tilltalade möjligheten att använda brottsprovokation som försvar.⁹⁹

Den australiensiska rätten stadgar tydligt att en person som frivilligt begår ett brott och som har tillräckligt med uppsåt till detta, ska hållas skyldig oavsett om han eller hon blivit provocerad att begå brottet. Det spelar ingen roll om det varit en privatperson eller en polis som förmått den tilltalade att begå brottet, men i de fall då provokatören varit polis eller i liknande ställning kan denne hållas skyldig för detta, men det innebär alltså inte att den provocerande går fri från ansvar.¹⁰⁰

I fallet Ridgeway konstaterar den federala Högsta domstolen i Australien att man kan söka vägledning hos relevanta domar från den amerikanska Högsta domstolen. Analyserar man dessa domar ger de dock inte någon

---

⁹⁶ Ridgeway v R [1995] HCA 66; p. 36

⁹⁷ Ibid. p. 36

⁹⁸ Ibid. p. 36

⁹⁹ Ibid. p. 10

¹⁰⁰ Globalex, 2009-11-06, kl. 16:07:

http://www.nyulawglobal.org/Globalex/Australia.htm#_Introduction.

tillfredställande grund för godkännandet av brottsprovokation som ett faktiskt försvar enligt australiensisk rätt. Att en person som saknar ursprungligt uppsåt och som begår ett brott p.g.a. en provokation inte skulle vara skyldig p.g.a. provokationen, är inget som framkommer genom denna praxis - snarare tvärt om. Domstolen framhäver i fallet Ridgeway att det inte ska vara kongressens uppgift att provocera fram brott, men detta är dock inte tillräckligt för att göra det möjligt att åberopa provokation som en faktisk försvarsgrund.¹⁰¹

Domstolen menar att även om man får anta att det inte var lagstiftarens avsikt att staten ska kunna provocera en person att begå ett brott som denne annars inte skulle ha begått, så är det ett långt steg att ta att dra slutsatsen att en person i ett sådant fall ska slippa ansvar. Resultatet blir i sådant fall enligt domstolen att man för varje lagstadgat brott får läsa in en underförstådd bestämmelse som fastslår ett möjligt försvar som inte bara är okänt för den australiensiska lagstiftningen utan även är kontradiktorisk till denna. Vidare poängterar domstolen att oavsett vilken position den amerikanska Högsta domstolen tar i frågan, stödjer inte australiensisk rätt ett steg i den riktningen.¹⁰²

I fallet A. v. Hayden stod ett par deltidsanställda vid Australian Secret Intelligence Service anklagade för att ha begått brott i samband med en säkerhetsövning på order av regeringen. I den efterföljande rättegången refererade domaren till vad som sagts i fallet Yip Chiu-Cheung v. The Queen, nämligen att det är en grundläggande bestämmelse i den australiensiska rätten att man inte kan ursäkta sig med att man begått ett brott därför man blivit tillsagd av någon annan att göra det. Således fann man inte att de begångna brotten av säkerhetsagenterna i fallet Hayden kunde ursäktas därför de blivit tillsagda att begå brottet.

I fallet Ridgeway hänvisar domaren till fallet Hayden, och menar att det är orimligt att vanlig provokation ska medföra ett försvar då inte ens order från regeringen har inneburit ett sådant försvar. Han påpekar dock att det *kan* finnas visst utrymme för provokativa åtgärder att medföra någon form av försvar i vissa fall. I fallet Bunning v. Cross konstaterades att en domare har möjlighet att utesluta bevisning som åtkommit på illegal väg av polisen. Denna möjlighet måste dock skiljas från möjligheten att utesluta bevisning bara p.g.a. det är orättvist för den tilltalade.

För att summera det ovan sagda erbjuder alltså australiensisk rätt ett nästintill obefintligt skydd för tilltalade som gripits med hjälp av brottsprovocerande åtgärder. Domstolen kan utesluta bevisning som åtkommit på illegal väg men endast om den anser att behovet av att skydda individen gentemot orättvis behandling väger tyngre än det allmänna intresset av att döma den tilltalade. I praktiken använder domare sällan

---

¹⁰¹ Globalex, 2009-11-06 kl. 16:

http://www.nyulawglobal.org/Globalex/Australia.htm#_Introduction.

¹⁰² Ibid. 2009-11-10 kl. 10:37

denna möjlighet, och särskilt inte då det rör sig om allvarligare anklagelser.¹⁰³

4.3 R v Mallah [2005] NSWSC 317

En ung man från Sidney greps 2003 då han hotat ämbetsmän från regeringen. Mannen – Mallah – kunde gripas då polisen använt sig av brottsprovocerande åtgärder. Han åtalades på två punkter – förberedelse till terroristbrott samt för grovt olaga hot gentemot poliser som jobbat under täckmantel.¹⁰⁴

4.3.1 BAKGRUND

Den 21 maj 2002 ansökte Mallah om ett pass hos Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT). Han intervjuades av anställda poliser inom the Australian Security Intelligence Organisation (ASIO), och meddelades den 7 juni 2002 att hans ansökan hade nekats. Som skäl angavs att Mallah utgjorde en säkerhetsrisk för landet.¹⁰⁵

Mallah tog avslaget hårt då han planerat en hemresa till Libanon för sin brors bröllop och överklagade beslutet till the Administrative Appeals Tribunal (AAT). I mars 2003 prövades beslutet. Varken Mallah eller dennes advokat tilläts vara med under delar av förhöret, då man ansåg att bevisningen var säkerhetsstämplad.¹⁰⁶

Redan i maj 2002 när Mallah nekades ett pass skapades det ett stort intresse kring hans fall i media och han uppträdde ett flertal gånger i radio och TV. Detta ledde till att familjemedlemmar så smått tog avstånd från Mallah då de inte ville bli associerade med honom. I juni 2003 tog Mallah kontakt med en kollega i ett försök att skaffa ett vapen och han fick till slut tag på ett gevär och ammunition.¹⁰⁷

Polis informerades och ansökte om tillstånd att få genomsöka Mallahs hem i september 2003. Man fann vapnet och ammunitionen tillsammans med ett par dokument. Detta inkluderade ett handskrivet testamente, ett dokument med överskriften ”hur kan jag förbereda mig för Jihad?”, ett handskrivet brev som visade sig vara ett meddelande till ASIO och ett utskrivet manifest där han identifierat ASIO som måltavla.¹⁰⁸

---

¹⁰³ World Socialist Web Site – published by the International Committee of the Fourth International (ICFI). *Australia: latest “terrorist” case relies on police entrapment.* 2009-11-19, kl. 18:46: <http://www.wsws.org/articles/2004/jul2004/asio-j26.shtml>

¹⁰⁴ Ibid. 2009-11-19, kl. 18:55

¹⁰⁵ R v Mallah [2005] NSWSC 317 (Supreme Court of New South Wales) (21 April 2005) p. 4

¹⁰⁶ R v Mallah [2005] NSWSC 317, p. 5-6

¹⁰⁷ Ibid. p. 7-10

¹⁰⁸ Ibid. p. 11

Mallah anhölls följaktligen, och detta resulterade i fortsatt uppmärksamhet från media. I detta sammanhang sålde han ett par dokument till media som visade sig vara de tidigare beslagtagna dokumenten. Det framkom även att han hade en videinspelning där han citerade Koranen och där han hade lämnat ett sista meddelande.¹⁰⁹

Den 22 november 2003 fanns ett uppslag i The Australian om Mallah med titeln ”En plågad värld för en arg ung man”. Denna artikel innehöll fotografier på Mallah och även utvalda delar av hans manifest. Man hänvisade i artikeln till hans tidigare frihetsberövande, och menade att utan hjälp kunde ”Mallah, Islam och hans personliga problem leda till en dödlig cocktail”.¹¹⁰

I detta sammanhang startades på uppdrag av the Counter Terrorist Command en operation vars syfte var att med hjälp av poliser under täckmantel försöka utreda om det fanns en reell hotbild gällande terroristbrott. En polis kontaktade således Mallah under förevändningen att han var en frilansande journalist (nedan journalisten) och meddelade att han ville göra en artikel om Mallah. Det var i detta sammanhang Mallah hotade att döda polismän inom ASIO eller DFAT. Det var dessa hot som senare ledde till åtal och till vilka Mallah erkände sig skyldig.¹¹¹

Mallah sade till journalisten att hans plan var att gå in i byggnaden där ASIO eller DFAT fanns beläget, ta gisslan och döda några av dessa. Under de möten där Mallah diskuterade detta med journalisten, sålde Mallah en videinspelning där han avslöjade sina planer på hur han skulle gå tillväga. En ersättning på 3000 dollar (ca 18 000 SEK) skulle utgå för detta.¹¹²

Dessa handlingar ledde till att Mallah anhölls och dömdes för förberedelse till terroristbrott. Mallah påstod under rättegången att han inte tänkt genomföra handlingarna som redogjorts för ovan, samt att han endast skaffat geväret i självförsvarssyfte. Han menade att han var i stort behov av pengar och att det var målet med att sälja videon.¹¹³

Domstolen fann att det inte var bevisat att det endast rörde sig om ett medialt spratt och menade att Mallah borde ha insett att även om han inte menade vad han sa, förelåg en påtaglig risk för att andra skulle ta hans hot på allvar.¹¹⁴

---

¹⁰⁹ R v Mallah [2005] NSWSC 317, p. 13-14

¹¹⁰ Ibid. p. 15

¹¹¹ Ibid. p. 16-17

¹¹² Ibid. p. 18-19

¹¹³ Ibid. p. 21,23,25

¹¹⁴ Ibid. p. 26-27

4.3.2 MÖJLIGHET TILL MISSBRUK?

På wsws.org – en internetbaserad nyhetstjänst som drivs av Internationella kommittén för den fjärde internationalen, publicerades en artikel i juli 2004 som i hög grad kritiserade domen i fallet Mallah. Journalisten Mike Head som närvarade vid rättegången, lyfte fram ett flertal frågor och ifrågasatte huruvida det rörde sig om ett verkligt eller påhittat brott.

Det ska poängteras i detta sammanhang att visst källkritiskt tänkande är av vikt. Det rör sig om en subjektiv redogörelse, men trots detta lyfts ändå viktiga frågeställningar fram som är av betydelse när man ska avgöra om brottsprovocerande åtgärder bör införas som ett medel för brottsbekämpning.

Åtalet mot Mallah baserades till stor del på det vittnesmål man fått från poliser från New South Wales State Police samt från ASIO. En av dessa poliser var den frilansande journalist som övertalade Mallah att sälja en video till honom som enligt uppgift skulle visa när Mallah tar på sig ansvaret för en planerad självmordsattack.¹¹⁵

Under rättegången framförde åklagaren att Mallah var införstådd med att han skulle dödas då han attackerade antingen ASIO eller utrikesdepartementet i Sydney. Åklagaren menade att Mallah siktade på att ta gisslan och döda minst två federala agenter. Attacken var enligt åklagaren en hämndaktion dels för Mallahs konfiskerade pass och dels för att han ville få ett stopp på regeringens spionage på australiensiska muslimer. Det ska påpekas i sammanhanget att när denna video spelades upp i domstolen, innehöll den inget uttalande från Mallah om att ta gisslan eller döda federala agenter.¹¹⁶

Enligt åklagaren låg det ett politiskt motiv bakom Mallahs påstådda brott och därför föll hans hot in under begreppet terroristbrott. I kampen mot terrorism utfärdades under 2002 en ny lag där definitionen av begreppet terrorism var tämligen vag. Enligt åklagarsidan erbjöd polisen 3000 dollar för Mallahs uttalande, men påpekade samtidigt att priset kunde variera beroende på hur detaljerat det var. En av de inspelade konversationerna mellan Mallah och polisen, avslöjar hur polisen försöker förmå Mallah att uttala sig i frågan.

Polisen sade till Mallah att de kunde få mer pengar om storyn var tillräckligt bra för att en stor tidning skulle bli intresserad av att publicera den. På inspelningen svarar då Mallah att hans historia är tillräckligt intressant för att nå de stora tidningarna samt TV.

---

¹¹⁵ World Socialist Web Site, *Australia: latest "terrorist" case relies on police entrapment*. 2009-11-19, kl. 19:26: <http://www.wsws.org/articles/2004/jul2004/asio-j26.shtml>

¹¹⁶ Ibid. 2009-11-19, kl. 19:28

Under förhör hävdar den ansvarige kriminalinspektören Schagin, att syftet endast var att få Mallah att avslöja vad hans avsikt var. Han menade att det inte fanns något uppsåt från polisens sida att försöka förmå Mallah att begå ett brott. De inblandade poliserna var medvetna om att illegala metoder kunde bli aktuella för att man skulle få tag på bevis mot Mallah, och att de skulle kunna komma att dömas för medhjälp till terroristaktion. Schagin ansåg dock att man inte behövde skaffa ett intyg som skyddar poliser under täckmantel mot sådana anklagelser.¹¹⁷

Som nämnts ovan, publicerades i november 2003 en artikel om Mallah i *The Weekend Australian*. Man publicerade i samband med artikeln ett brev där Mallah deklarerade ett personligt jihad mot ASIO. Tidningen framställde Mallah som en framtida självmordsbombare. Frågan som lyfts fram i *wsws.org*:s artikel, är om Mallah hade sökt publicitet för en attack gentemot ASIO innan den ens skett och således göra myndigheterna uppmärksamma på det stundande brottet.¹¹⁸

Avslutningsvis menar Head att attackerna den 11 september 2001 har blivit en ursäkt för att introducera polisstatliga åtgärder såsom hemlig arrest och förhör utan rättegång, mer eller mindre bannlysning av vissa politiska grupper samt frihetsberövande för terroristbrott vars brottsdefinitioner är mycket vaga.¹¹⁹

---

¹¹⁷ World Socialist Web Site, *Australia: latest "terrorist" case relies on police entrapment*. 2009-11-19, kl. 19:33: <http://www.wsws.org/articles/2004/jul2004/asio-j26.shtml>

¹¹⁸ Ibid. 2009-11-19, kl. 19:51

¹¹⁹ Ibid. 2009-11-19, kl. 19:57

5 Inställning och åsikter bland relevanta svenska yrkesgrupper

5.1 Polis och åklagare

Inledningsvis ska det påpekas att de åsikter som återges i denna uppsats är personliga och representerar nödvändigtvis inte vad övriga anställda inom samma yrkeskår anser. Ett par personer inom polis och åklagare har tillfrågats, och de frågor som ställts har handlat om huruvida brottsprovocerande åtgärder bör tillåtas eller inte, ställningstagandena bakom den personliga åsikten, samt i det fall man anser att det bör tillåtas, hur det ska administreras.

Utöver detta har även andra åsikter inkluderats, bl.a. från Petter Asp, ett välkänt namn inom straffrätten. Syftet är att ge läsaren en djupare inblick i ämnet, och att de argument som lyfts fram i detta avsnitt ska bidra till en intressant diskussion i analysen.

5.1.1 POLISEN I LUND

Stefan Håkansson, enhetschef hos polisen i Lund, anser att brottsprovokation borde tillåtas i viss utsträckning. Han menar att det hade kunnat underlätta polisens arbete, och lyfter fram narkotikahandeln som ett exempel. Om polisen har rätt att agera köpare, hade det varit mycket lättare att få fast säljarna. Han påpekar dock att detta inte får innebära att polisen exempelvis själv brukar narkotika undercover. Enligt Håkansson bör man dock lagstadga om ämnet så att det finns tydliga riktlinjer för vad som ska gälla. Allt för att undvika att vissa situationer hamnar i en gråzon.

I alla brott väger gärningsmannen risken för att avslöjas mot den eventuella nyttan han/hon erhåller. Om man visar de som handlar med narkotika att risktagandet ökat, kan man förhoppningsvis få ner antalet personer som tar en sådan risk.

5.1.2 LÄNSKRIMINALEN I STOCKHOLM

Mikael Schönhoff, kriminalinspektör vid länskriminalen i Stockholm, var en av de ledande personerna i jakten på de skyldiga efter stölden på Nationalmuseum 2000 och var även delaktig i den polisoperation där man köpte tillbaka tavlan. Han anser att brottsprovocerande åtgärder borde tillåtas inom svensk rätt, men menar att detta naturligtvis måste regleras tydligt i lag. I fallet med Nationalmuseum ansåg HD att det rörde sig om en brottsprovokation och att det brott som begåtts inte hade skett om det inte

vore för polisernas inblandning. Detta ställer sig Schönhoff tveksam till och denna åsikt delades bl.a. av Riksåklagaren.

Schönhoff påpekar att man borde tillåta provocerande åtgärder när ett brott har en viss påföljd, såsom exempelvis fängelse i tre år eller mer, d.v.s. man bör inte tillåta det för samtliga brott.

Enligt Schönhoff kan brottsprovokation tillsammans med exempelvis plea bargain utgöra ett effektivt sätt för polis och åklagare att komma åt de högre uppsatta personer som är kriminellt aktiva inom den organiserade brottsligheten.

Schönhoff anser inte att artikel 6 i EKMR skulle påverkas i den utsträckning som exempelvis Europadomstolen hävdar. En person som exempelvis har stöldgods i sin besittning kommer att sälja det till B om inte A vill köpa det, varför han anser att rätten till en rättvis rättegång inte kränks genom ett brottsprovocerande förfarande såsom det i NJA 2007 s. 1037.

Schönhoff framhåller vikten av att ämnet tydligt regleras i lag för att undvika den gråzon som man idag många gånger stöter på.

5.1.3 ÅKLAGARKAMMAREN FÖR SÄKERHETSMÅL

Ronnie Jacobsson vid Åklagarkammaren för Säkerhetsmål i Stockholm var åklagare i fallet med Nationalmuseum. Han anser att brottsprovocerande åtgärder bör tillåtas, men framförallt som en sista utväg för att lösa ett brott. Han menar att man i dessa situationer får väga behovet av att lösa brottet mot den problematik som kan uppstå vid användandet av brottsprovocerande åtgärder. Enligt Jacobsson får man i de fall brottsprovocerande åtgärder förekommer, ta hänsyn till detta i påföljdsdelen.

Jacobsson anser att brottsprovocerande åtgärder hade underlättat brottsbekämpningen, men att det är av stor vikt att man inte döljer för domstolarna att ett brott har lösts med hjälp av sådana åtgärder såsom skedde både i Gotlandsärendet och i Operation Råven. Annars föreligger en stor risk för att förfarandet blir rättsosäkert.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att samtliga tillfrågade anser att brottsprovocerande åtgärder bör tillåtas i svensk rätt. Samtliga har även påpekat vikten av att det finns en tydlig lagreglering i frågan, och menar att provocerande åtgärder hade kunnat bidra till en mer effektiv bekämpning av framförallt den organiserade brottsligheten.

5.2 Jurist- och journalistkåren

5.2.1 PETTER ASP

Petter Asp har i Juridisk Tidsskrift skrivit en debattartikel angående brottsprovocerande åtgärder. Av denna framgår att Asp inte anser att detta bör tillåtas, och detta grundar han på ett par faktorer.

Först och främst anser han att brottsprovokation har en bedrägerilikhande karaktär. Staten intar en roll genom vilken klander utdelas. Det föreligger i detta sammanhang en risk för att den provocerade, snarare än att känna sig som en gärningsman som gjort fel, känner sig som ett offer för statens handlande. Risken är då att straffrätten uppfattats som ett medel för maktutövning. Straffrättens klandrande funktion förutsätter alltså att den som utdelar klandret är trovärdig.¹²⁰

Asp anser även att brottsprovokation innebär ett motsägelsefullt handlande från statens sida. Staten utfärdar regler som ska motverka en viss handling för att sedan förmå personer att utföra den handling som reglerna skulle bidra till att motverka. Slutligen bestraffar staten personer för att de utfört de handlingar som man försökt förmå dem till.¹²¹

Vidare menar Asp att förekomsten av brottsprovokation skapar tvivel kring huruvida de straff som kan komma att följa på en framprovocerad gärning kan legitimeras. De fall då provocerande åtgärder förekommer, rör ofta straffbud vilka innefattar delikt där någon typ av fara eller risk är presumerad. Dessa straffbud kan legitimeras genom en hänvisning till att gärningarna som omfattas av straffbuden, normalt sett innebär någon form av risk eller skada varför det är angeläget att utöva en viss kontroll. Ovan sagda innebär alltså att den enskilda individen genom kriminaliseringen, fråntas rätten att själv ta ansvar för att det egna handlandet är ofarligt. Då brottsprovocerande åtgärder förekommer, sker detta på initiativ av staten och kontrolleras av densamma. Asp menar att skälen bakom kriminaliseringen inte kan åberopas i dessa fall då behovet av att kontrollera det beteende som innebär en risk eller fara inte kan sägas existera när staten har kontroll över både gärningens tillkomst samt dess utförande.¹²²

Ett annat motargument rör det faktum att tillvägagångssättet vid en brottsprovokation startar med själva provokationen och inte med den tilltalades gärning. Detta ger i praktiken större möjligheter till riktade insatser vilket i sin tur skapar större risk för missbruk och diskriminering. Det skapas vissa möjligheter att rikta in sig på enskilda personer, vilket inte är särskilt rättssäkert.¹²³

---

¹²⁰ Asp, Petter, *Brottsprovokation?* s. 231

¹²¹ Ibid. s. 231

¹²² Ibid. s. 231

¹²³ Ibid. s. 232

Brottsprovokation kan även resultera i en annan typ av diskriminering. Användningen förutsätter att man skiljer de fall där provocerande åtgärder är acceptabelt från de fall där det inte är det. I detta sammanhang är det lätt att hamna i ett vi-och-dem-tänkande som missgynnar de som tidigare gjort sig skyldiga till brott.¹²⁴

Asp påpekar även att de effektvinster som kan uppnås genom brottsprovocerande åtgärder är begränsade, åtminstone om man ser det ur ett större perspektiv. Asp menar att brottsprovokation knappast är en användbar metod som kan användas för att komma åt de personer som befinner sig högre upp i hierarkin i en kriminell organisation. Han påpekar även att kriget mot brottsligheten är ett krig som inte kan vinnas. Vikten av att vinna enstaka slag är således inte så stor att den alltid kan motivera ett intrång i våra rättsstatliga värden. Avvägningar mellan effektiviteten och andra värden kommer alltid att behöva göras, men de bör göras med en insikt om ”effektivitetsargumentens relativa ihållighet”.¹²⁵

Asp summerar sin artikel med att konstatera att de fördelar som kan förknippas med brottsprovokation är relativt begränsade och att brottsprovokation mot bakgrund av ovan sagda därför även i fortsättningen i princip bör vara otillåtet.¹²⁶

5.2.2 ”NEJ TILL BROTTSPROVOKATION”

”Polisen ska bekämpa brott – inte provocera fram brott. Enklare spaningsarbete är inte ett skäl att försvaga rättssamhället.”¹²⁷

Så står det i ingressen till GP:s ledare den 25 november 2009. Av debattartikeln framgår tydligt att man inte anser att polisen ska tillåtas att använda sig av brottsprovocerande åtgärder i sitt arbete. Det framhålls att brottsprovokation inte hör hemma i ett rättssamhälle – polisen ska bekämpa brott, inte anstifta brott. Det står skrivet att motivet som ofta framhålls är att det är ”viktigare att komma åt pedofiler och knarklangare än att vara petnoga med rättssäkerheten”.¹²⁸

På SvD:s debattsida den 24 november 2009 förespråkade Polisförbundets ordförande Jan Karlsen och ordföranden i IOGT-NTO Anna Carlstedt att polisen ska få använda sig av brottsprovocerande åtgärder för att komma åt illegala alkoholförsäljare (se vidare kapitel 5.2.3).¹²⁹

---

¹²⁴ Asp, Petter, *Brottsprovokation?* s. 232

¹²⁵ Ibid. s. 232

¹²⁶ Ibid. s. 233

¹²⁷ Denna debattartikel är signerad ”GP” och representerar således tidningens inställning i frågan

¹²⁸ GP, ledare den 25 november 2009, sida besökt den 7 december 2009 kl. 14:42:

<http://www.gp.se/nyheter/ledare/1.256858-nej-till-brottsprovokation>

¹²⁹ SvD – brännpunkt den 24 november 2009, sida besökt den 7 december 2009 kl. 14:51:

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/artikel_3838631.svd

I GP anförts att det är bättre att bekämpa den alkoholrelaterade brottsligheten genom att vidga polisens befogenheter att beslagta alkohol från ungdomar och från vuxna som uppenbart inte avser att hantera den ansvarsfullt, exempelvis när de är på väg till och från fotbollsarenor.¹³⁰ Avslutningsvis konstateras att ändamålen i detta sammanhang inte helgar medlen och att polisen inte ska uppmuntra och framkalla brott.¹³¹

5.2.3 "LÅT POLISEN FÅ KÖPA SVARTSPRIT"

I denna debattartikel av bl.a. Polisförbundets chef Jan Karlsen, poängteras vikten av att ge polis möjlighet att köpa alkohol av illegala försäljare. Idag är det alldeles för lätt för ungdomar att få tag på alkohol, och ett större utbud resulterar i att ungdomar dricker allt mer samtidigt som den alkoholrelaterade brottsligheten ökar.¹³²

Polisförbundet och IOGT-NTO föreslår således i en ny rapport att sådana åtgärder ska tillåtas. I samband med detta har en enkätundersökning genomförts bland 1485 poliser, och av dessa ställde sig 65 % positiva till en ny lagstiftning där polisen tillåts att i spanings- och bevissyfte beställa och köpa alkohol av illegala alkoholförsäljare. Av undersökningen framkommer vidare att 38 % av poliserna bedömer att den alkoholrelaterade brottsligheten ökat under de senaste tre åren.¹³³

Alkohol ligger bakom åtta av tio våldsbrott och man har under de senaste åren sett tendenser till ökat våld bland unga – bekämpningen av alkoholbrott förebygger således våldsbrott.¹³⁴

Karlsen menar att det krävs flera åtgärder för att på lång sikt minska andelen våldsbrott i samhället. Han föreslår bl.a. att polisen bör ges möjlighet att i spanings- och bevissyfte beställa och köpa alkohol av illegala alkoholförsäljare.¹³⁵

Avslutningsvis summerar Karlsen och Carlstedt behovet att se över nuvarande lagstiftning och påpekar att behovet av att finna nya metoder för att bekämpa den illegala försäljningen av alkohol ökar i takt med att det alkoholrelaterade våldet gör det.

---

¹³⁰ GP, ledare den 25 november 2009, sida besökt den 7 december 2009 kl. 15:14:

<http://www.gp.se/nyheter/ledare/1.256858-nej-till-brottsprovokation>

¹³¹ Ibid.

¹³² SvD – brännpunkt den 24 november 2009, sida besökt den 7 december 2009 kl. 14:51:

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/artikel_3838631.svd

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid.

6 Analys

6.1 Sammanfattning och diskussion

Ingen kan förneka att brottsprovocerande åtgärder är ett ämne som bjuder in till en intressant diskussion. Det finns många aspekter att ta hänsyn till när man ska avgöra huruvida det bör tillåtas eller inte, och inget svar känns givet. Syftet med denna uppsats var att utreda om det föreligger ett behov av att tillåta användning av brottsprovokation i svensk rätt. För detta ändamål och för att försöka bringa klarhet i om det kan anses lämpligt i en demokratisk rättsstat, har två motsatta ståndpunkter analyserats – svensk rätt där det idag inte är tillåtet, samt australiensisk rätt där provokation tolereras. En av huvudfrågorna rörde om detta behov kan sägas omfatta endast viss typ av brottslighet. Syftet och tillhörande frågeställningar redogörs för nedan.

6.1.1 SVENSK RÄTT OCH PRAXIS

Som framgått av kapitel två tillåts inte användandet av otillbörlig brottsprovokation i svensk rätt. En otillbörlig brottsprovokation innebär att polis eller med denna jämförbar myndighet provocerar fram ett brott som gärningsmannen utan inblandning från polis annars inte skulle begått. En otillbörlig brottsprovokation anses strida mot artikel 6 i EKMR.

Hur en provokation ska gå till för att vara tillåten och under vilka förutsättningar det får ske har utvecklats i rättstillämpningen. Men ofta uppstår gränsdragningsfrågor och andra svårbedömda juridiska frågor i detta sammanhang. Detta inkluderar bl.a. det straffrättsliga ansvaret för provokatören, huruvida åtal ska väckas för den framprovocerade handlingen samt om och hur provokationen ska påverka straffansvaret för övriga inblandade.

I det straffrättsliga perspektivet berörs huruvida provokatören ska drabbas av ett straffrättsligt ansvar i enlighet med bestämmelserna om exempelvis medverkan eller tjänstefel. Ska man tillåta brottsprovocerande åtgärder från polisens sida, framstår det som att ett sådant straffrättsligt ansvar inte kan komma ifråga. Man måste följaktligen reglera frågan så att dessa personer i *givna situationer*, exempelvis godkända av åklagare, undantas detta ansvar.

Ett annat perspektiv är det *polisrättsliga*. Här behandlas hur polisen får och bör agera utifrån polisrättsliga regler. Här är det naturligtvis av stor vikt att det finns en tydlig reglering för att undvika missbruk såsom skedde i Gotlandsärendet och Operation Råven.

En annan problematisering rör den provocerades ansvar och huruvida denne ska åtnjuta strafflindring för det begångna brottet. Här har tyska BGH

presenterat en lösning på problemet med att provocerande åtgärder anses strida mot artikel 6 i EKMR. De har i ett fall konstaterat att en kränkning av artikel 6 kan kompenseras genom att den *provocerade* medges strafflindring p.g.a. den provocerade åtgärden. Detta kan mycket väl erbjuda en bra lösning då man undviker att fällas för konventionsbrott i Europadomstolen.

Slutligen finns det även ett *processuellt* perspektiv. Här ser man till processuella konsekvenser såsom huruvida en provokation kan utgöra processhinder eller om bestämmelserna angående bevisförbud kan bli aktuella. Detta har diskuterats i Europadomstolen, och man har konstaterat att rättegången bör avbrytas så fort det framkommer att bevisning mot den tilltalade åtkommit genom otillbörlig brottsprovokation. Väcker åklagare åtal på grund av viss bevisning som anses åtkommen genom otillbörlig brottsprovokation, sker alltså ett konventionsbrott redan genom åtalets väckande. Så fort detta blir uppenbart bör rätten avbryta rättegången för att kompensera för kränkningen. Även här fastslog BGH att detta inte kan sägas utgöra en hållbar lösning. Kan man kompensera för en kränkning genom en påföljdsrabatt, framstår detta som mer lämpligt än att fria den tilltalade som trots allt begått ett brott.

I SOU 2003:74 diskuteras behovet av brottsprovokation och utredarna anser att provocativa åtgärder kan leda till högre effektivitet i brottsbekämpningen. De resonerar en del kring den personliga integriteten och hur denna kan påverkas av provokationer, men konstaterar att provocativa åtgärder i normalfallet inte kränker den personliga integriteten på ett tillräckligt allvarligt sätt. Ett förslag på en ny paragraf lämnas i utredningen där man stadgar att åtgärder får vidtas "som kan föranleda någon att begå brottslig gärning, om det kan antas att denne skulle komma att begå samma brott eller liknande gärning även om åtgärderna inte vidtas". Det står vidare att beslut om sådan provokation ska meddelas av åklagare och att protokoll måste föras.

I det fall det skulle bli ett accepterat inslag i svensk rätt är framförallt dessa två faktorer av största vikt – det måste finnas tydlig dokumentation och beslut måste fattas under kontrollerade former. Trots att förslaget kritiserades av bl.a. JO, betonades relevanta fakta såsom att behovet av att få fast de kriminella bakom den organiserade brottsligheten ständigt ökar och kan man underlätta polisens arbete i detta hänseende, borde det i alla fall ytterligare undersökas om det är möjligt.

Om vi först och främst ser till NJA 2007 s. 1037 vad gäller svensk praxis, var det kanske framförallt gränsdragningen mellan brotts- och bevisprovokation som var till nackdel för åklagarsidan. HD fann att det rörde sig om en brottsprovokation, men denna åsikt delades inte av bl.a. Riksåklagaren. Frågan man kan ställa sig i sammanhanget är om den person som hade tavlan i sin besittning inte hade sålt denna till en annan köpare om inte polisen tagit kontakt med mannen. Det är väl knappast så att tavlan skulle komma att hänga i säljarens vardagsrum?

Vid fallet med motorcykeln, som visserligen inte nådde domstol, kan man fråga sig varför det inte skulle vara tillåtet att parkera en HD-motorcykel på gatan? Man kontaktade inte ens en särskild person för att tipsa om motorcykelns placering. Det enda man gjorde var att parkera den i Stockholms innerstad där ett flertal cyklar blivit stulna. Hur kan detta anses som en otillbörlig provokation? Är person A på jakt efter att få tag på ännu en motorcykel har han ju redan bestämt sig för att stjäla en.

Gotlandsärendet och Operation Råven representerar på många sätt problematiken med brottsprovokation, d.v.s. risken för att åtgärden kan komma att användas godtyckligt och att en tydlig dokumentation inte förts. De åklagare som var involverade i fallen kände inte till att brottsprovocerande åtgärder vidtagits, och så får naturligtvis inte ske.

Sammanfattningsvis kan man vad gäller svensk rätt konstatera att det idag är relativt oklart vad som gäller och i fall när det uppenbart verkar röra sig om en bevisprovokation blir utfallet att det rör sig om en brottsprovokation. Det framstår som att det finns ett stort behov av att införa en tydlig reglering i frågan, och hur en sådan reglering skulle kunna se ut resoneras det kring längre fram i detta kapitel.

6.1.2 EKMR OCH PRAXIS FRÅN EUROPADOMSTOLEN

Artikel 6 och rätten till en rättvis rättegång är en central punkt i Europadomstolens avgöranden. För att avgöra om det rör sig om en otillbörlig provokation, ser man till om brottet skulle ha begåtts även utan provokationen. Finner man att så inte är fallet har artikel 6 kränkts, och den tilltalade har således berövats rätten till en rättvis rättegång.

Ett problem ligger i att artikel 6 gäller för olika typer av rättegångssystem och det är omöjligt att ta hänsyn till samtliga intressen. Därför är det inte önskvärt att Europadomstolen uttalar sig generellt i en fråga då konsekvenserna i de olika medlemsstaternas rättegångssystem är svåra att förutse och överblicka.

I samtliga fall som redogjorts för i kapitel tre har Europadomstolen funnit att provokationen i fråga varit otillåten och därmed kränkt den tilltalades rätt till en rättvis rättegång. Det har rör sig om fall där personer lockats att begå ett brott som det är osannolikt att de annars skulle ha begått. Naturligtvis får det inte gå till så. Det kan finnas omständigheter i en människas liv som gör att man inte orkar motstå påtryckningar, och ett problem ligger i att skilja dessa situationer från dem när det rör sig om en person som faktiskt skulle ha begått brottet ändå.

Mikael Schönhoff framhöll i sin intervju att han inte ansåg att artikel 6 i EMKR kränktes i den utsträckning som man anser i Europadomstolen. Frågan är om han faktiskt inte har en poäng i detta? En rättvis rättegång handlar om att man får sin sak prövad i en opartisk domstol och med

tillgång till en försvarare. Själva brottet man begår måste skiljas från den påföljande rättegången. Om man av *fri vilja* väljer att exempelvis sälja narkotika till en man som visar sig vara polis, har man fortfarande begått brottet av fri vilja – så länge det inte som i exempelvis Ramanauskas mot Litauen handlar om upprepade försök att förmå en person att begå ett brott. I detta sammanhang kan man koppla till fallet Ridgeway. Det är inte omöjligt att Europadomstolen mot bakgrund av tidigare fall (framförallt Teixeira de Castro) ansett att även Ridgeway berövats rätten till en rättvis rättegång. Men i detta fall handlade det om en person som själv tog ett initiativ till en brottslig handling som polisen fick tips om. Dessa fall måste skiljas från varandra, och naturligtvis kan bevisningen för huruvida det fanns en brottslig vilja hos den tilltalade *innan* inblandning från polisen utgöra ett problem.

6.1.3 AUSTRALIENSISK RÄTT

Det kan inte förnekas i sammanhanget att den australiensiska rätten i många hänseenden är avsevärt strängare än svensk rätt. I Sverige läggs större fokus på att rehabilitera, medan man i Australien har mer fokus på att straffa. Ser man till domstolens resonemang i fallet Ridgeway, är de tämligen stränga i sitt resonemang och klargör tydligt att det inte är förenligt med australiensisk rätt att använda provokativa åtgärder som ett försvar för den provocerade.

Vad som egentligen hände i fallet Mallah är oklart, och det är omöjligt att få tillgång till alla omständigheter då mycket blivit sekretessbelagt. Det som ska lyftas fram i detta sammanhang är den risk som föreligger i samband med brottsprovokation, något som Asp också betonar i sin artikel. Brottsprovokation kan resultera i en typ av diskriminering. Användningen förutsätter att man skiljer de fall där provocerande åtgärder är acceptabelt från de fall där det inte är det. I detta sammanhang är det lätt att hamna i ett vi-och-dem-tänkande som missgynnar de personer som tidigare gjort sig skyldiga till brott. Det verkar inte föreligga några tvivel om att Mallah faktiskt begått de brott han stått åtalad för, men varför han begått dem och i hur stor utsträckning polisen påverkade detta är oklart. Det föreligger alltså en viss risk för att det förekom just ett sådant vi-och-dem-tänkande som Asp varnar för.

6.1.4 INSTÄLLNINGEN BLAND RELEVANTA YRKESGRUPPER

Stefan Håkansson, Mikael Schönhoff och Ronnie Jacobsson har alla något gemensamt. De anser att brottsprovocerande åtgärder i stor utsträckning hade kunnat bidra till att underlätta brottsbekämpningen. Samtliga menar dock att det är av stor vikt att det införs en tydlig reglering för att undvika missbruk och gråzoner. Alla tre är förvissade om att brottsbekämpningen av framförallt den grova organiserade brottsligheten i stor utsträckning hade

underlättats, och vikten av att få fast dessa brottslingar ökar i takt med dess spridning.

Petter Asp anser däremot att provocerande åtgärder inte ska tillåtas och har lyft fram ett par argument till stöd för detta. Ett av huvudargumenten emot tillåtligheten av brottsprovocerande åtgärder är att det bygger på en dubbelmoral från statens sida. Staten utfärdar regler som avses undertrycka ett visst beteende, exempelvis regler mot att bruka och sälja narkotikapreparat. Därefter förmår staten personer att utföra det beteende som reglerna skulle bidra till att undertrycka för att sedan bestraffa de personer som har utfört det man försökt förmå dem till att utföra. Även om viss dubbelmoral kan utläsas, är ju inte tanken att staten ska provocera fram ett brott som en person inte skulle ha begått utan polisens inblandning. Tanken är att man skapar en situation där en gärningsman som är på väg att begå ett brott gör det – under uppsikt av polisen. Den person som har uppsåt att begå ett brott kommer att i minst nio fall av tio begå detta brott. En person som har narkotika och som planerar att sälja det, säljer det till B om inte A vill köpa det.

Asp påpekar också att brottsprovokation har en bedrägeriliknande karaktär då det föreligger en risk för att straffrätten uppfattas som ett medel för maktutövning vilket kan leda till diskriminering. Det är mycket möjligt att det föreligger en sådan risk, men det är troligtvis inte ovanligt att sådana risker förekommer, risker som minimeras genom ett väl utformat rättssystem, med välskrivna och tydliga lagar baserat på demokratisk grund.

Asp anser att tillvägagångssättet vid en brottsprovokation startar med själva provokationen och inte med den tilltalades gärning. Detta skapar i praktiken större möjligheter till riktade insatser, vilket i sin tur medför en större risk för missbruk och diskriminering. Själva poängen med provocerande insatser är att det ska ske då det föreligger en stark misstanke om ett brott eller som i fallet Ridgeway – att polisen får tips om ett brott som kommer att begås och deltar i detta för att skaffa bevis. I dessa fall torde det inte vara såsom Asp menar – att förfarandet startar med provokationen och inte den tilltalades gärning.

Asp hävdar att de effektvinster som kan uppnås genom brottsprovocerande åtgärder är begränsade. Han påpekar att brottsprovokation knappast är en användbar metod som kan användas för att komma åt de personer som befinner sig högre upp i hierarkin i en kriminell organisation och framhåller att kriget mot brottsligheten är ett krig som inte kan vinnas. Vikten av att vinna enstaka slag är således inte så stor att den alltid kan motivera ett intrång i våra rättsstatliga värden.

Liksom Håkansson påpekade under sin intervju, handlar en brottslig gärning om ett risktagande från gärningsmannens sida. Man väger risken mot nyttan med sin handling – risken för att avslöjas gentemot den nytta man kan erhålla, exempelvis ekonomisk vinning.

Inom den organiserade brottsligheten använder man sig ofta av kurirer. Dessa är utbytbara, åker en fast finns det snart en annan redo att ta över. Men om man gång på gång får fast dessa kurirer med hjälp av brottsprovocerande åtgärder och samtidigt visar att risktagandet ökat, att det är lättare att åka fast, kan man förhoppningsvis också – om än inte vinna kriget – i alla fall vinna en viktig seger i kriget mot den organiserade brottsligheten.

I grund och botten handlar det om en enda sak – att föra ett krig mot den organiserade brottsligheten. Kritiker menar att man aldrig kan vinna kriget mot brottsligheten och att målet därför inte kan anses helga medlen. Är det verkligen så? Den organiserade brottsligheten finner ständigt nya sätt att komma runt rättsväsendet. De finner nya metoder, blir mer tekniskt kunniga och deras utrustning är många gånger mer avancerad än polisens.

Hur ska man då kunna få fast dessa brottslingar? Hur ska man få fast de kriminella som säljer organ på svarta marknaden, som säljer narkotika till ungdomar, som kidnappar unga kvinnor och säljer dem till prostitution? Hur ska vi kunna bekämpa denna brottslighet? Genom att visa att samhället inte är säkert för dessa personer. Genom att visa att risktagandet är mycket större och framförallt genom att visa att vi inte ger upp.

6.1.5 KÄLLKRITISKA ASPEKTER

Vad gäller debattartiklarna från SvD och GP så ger dessa uttryck för två motsatta åsikter. Jan Karlsen ser ett stort behov för provokativa insatser, framförallt för att motverka illegal alkoholförsäljning till ungdomar. GP å andra sidan menar att det är rättsosäkert och att man inte ska underlätta polisens arbete bara för att det är svårt att få fast dessa brottslingar.

De åsikter som inkluderats i denna uppsats inbjuder naturligtvis till visst källkritiskt tänkande. Samtliga personer vars åsikter har inkluderats är relevanta för ämnet då det är både intressant och viktigt att försöka utreda vad det finns för tankar kring ämnet för att sedan kunna fatta ett välgrundat beslut.

Vissa argument väger naturligtvis tyngre än andras – exempelvis så har Ronnie Jacobsson med största sannolikhet större kunskap om ämnet än ledarskribenten från GP. Det medför följaktligen att de åsikter som är publicerade i vetenskapliga tidningar såsom exempelvis Svensk juristtidning ges större utrymme. Detta innebär att även artikeln från World Socialist Web Site får läsas med viss försiktighet.

Vad gäller GP, måste man komma ihåg att det står en ledarskribent från en morgontidning bakom artikeln. Det finns således ett annat intresse bakom denna artikel, och ett annan rättspolitisk position. I Brännpunkt i SvD har Polisförbundets chef gett röst åt ett flertal tillfrågade poliser och representerar således en annan position och uppfattning.

Samtliga artiklar är naturligtvis till viss del subjektiva då de återspeglar författarnas åsikter. I detta sammanhang får de vetenskapliga artiklarna självfallet mer tyngd då dessa slutsatser baseras på lag, praxis och allmänna rättsgrundsatser. De fakta som redogörs för är dock i de flesta fall objektiva – detta är dock svårt att uttala sig om vad gäller World Socialist Web Site.

World Socialist Web Site inkluderades för att ge uttryck för en problematik som man måste ta hänsyn till. Ett problem som även Asp belyser i sin debattartikel – nämligen risken med missbruk och riktade insatser. Trots att det inte rör sig om en lika tillförlitlig källa, kan man alltså utläsa vissa viktiga frågeställningar.

Syftet bakom publicering gällande de vetenskapliga artiklarna är ju att ämnet i fråga är omdiskuterat då det inte finns en tydlig reglering på området och man försöker således komma fram till vad som gäller baserat på den praxis som finns. Vad gäller SvD och GP handlar det främst om att uppmärksamma och uppmuntra till debatt.

6.2 Slutsater

Syftet med denna uppsats var att genom en jämförelse mellan svensk, europeisk och australiensisk rätt försöka utreda om det föreligger ett behov av att tillåta brottsprovocerande åtgärder i svensk rätt, och därmed ge detta behov företräde framför våra nuvarande bestämmelser och praxis.

Efter att ha studerat lag, förarbeten, praxis och doktrin och tagit del av vad ett par olika personer inom olika yrkesgrupper anser kan följande slutsatser presenteras.

För att kunna besvara frågan måste man noga beakta och ta hänsyn till de konsekvenser som följer av beslutet. Min personliga åsikt var i början och är fortfarande, att brottsprovocerande åtgärder bör tillåtas i viss utsträckning i svensk rätt. Det är dock av stor vikt att betänka de nackdelar som presenterats, framförallt de som Asp framhållit. Till stöd för min uppfattning lägger jag dock i synnerhet behovet av att bekämpa den organiserade brottsligheten som utvecklas i en rasande takt. Asps påstående att kriget mot brottsligheten aldrig kan vinnas framstår som ohållbart – man får aldrig ge upp kampen mot brottsligheten, varför ska man annars överhuvudtaget bekämpa brott?

Jag anser däremot inte att provocerande åtgärder ska införas för samtliga brott i BrB mot bakgrund av de nackdelar som nämnts ovan. Vad gäller den grova organiserade brottsligheten, väger emellertid intresset för att bekämpa den tyngre än de risker som presenterats. Det är dock mycket viktigt att man i dessa situationer har en tydlig lagreglering och att det förs en tydlig dokumentation över de åtgärder som vidtas så att man inte hamnar i samma situation som i Operation Råven och Gottlandsärendet.

Det finns för- och nackdelar med i stort sett alla företeelser, och det viktiga är att man finner en lösning som effektiviserar och underlättar brottsbekämpningen *samtidigt* som rättssäkerhet och personlig integritet bevaras. Just därför tror jag inte det är lämpligt att införa brottsprovokation för samtliga brott. Ett förslag är, som Schönhoff också påpekade, att införa det för brott med viss straffskala, alternativt att man ser över vilka brott som kan anses som särskilt allvarliga eller av särskild vikt att bekämpa såsom trafficking etc.

En följdfråga rör behovet av att lagstadga kring ämnet. Här finns enligt min åsikt inget vidare behov av diskussion. Ska man tillåta provokativa insatser, bör man definitivt införa en tydlig lagreglering för att minimera risk för missbruk och felaktiga tillämpningar.

Då Sverige blev medlem i Europeiska unionen, inkorporerades EKMR i svensk rätt. Enligt svensk rätt får, som bekant, lag eller annan föreskrift inte meddelas i strid med Europakonventionen. Det är därför vitalt i det fall man väljer att tillåta brottsprovocerande åtgärder och reglera om detta i lag, att man ser till att artikel 6 inte påverkas eller kränks. Ett sätt att försäkra sig om att detta inte sker, är att införa ett minimikrav. Det måste föreligga en mycket stark misstanke om brott innan en provokation får påbörjas och man bör även i detta sammanhang införa en påföljdsrabatt för den tilltalade.

Bekämpandet av grov och allvarlig brottslighet utgör en viktig del i den internationella kampen mot den organiserade kriminaliteten och det är därför av största vikt att ständigt sträva mot bättre och långsiktiga lösningar.

Bilaga A

Artikel 6 – rätt till en rättvis rättegång:

1. Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till rättvis och offentlig rättegång inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag. Domen skall avkunnas offentligt, men pressen och allmänheten får utestängas från rättegången eller en del därav av hänsyn till den allmänna moralen, den allmänna ordningen eller den nationella säkerheten i ett demokratiskt samhälle, eller då minderårigas intressen eller skyddet parternas privatlivs så kräver eller, i den mån domstolen finner det strängt nödvändigt, under särskilda omständigheter när offentlighet skulle skada rättvisans intresse.

2. Var och en som blivit anklagad för brott skall betraktas som oskyldig till dess hans skuld lagligen fastställts.

3. Var och en som blivit anklagad för brott har följande minimirättigheter:

- a) att utan dröjsmål, på ett språk som han förstår och i detalj underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom;
- b) att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar;
- c) att förevara sig personligen eller genom rättegångsbiträde som han själv utsett eller att, när han saknar tillräckliga medel för att betala ett rättegångsbiträde, erhålla ett sådant utan kostnad, om rättvisans intresse så fordrar;
- d) att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas emot honom samt att själv få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen åberopade mot honom;
- e) att utan kostnad bistås av tolk, om han inte förstår eller talar det språk som används i domstolen.

Artikel 41 – Skälig gottgörelse:

Om domstolen finner att en kränkning av konventionen eller protokollen till denna har skett och om den berörda höga fördragsslutande partens nationella rätt endast till en del medger att gottgörelse lämnas, skall domstolen, om så anses nödvändigt, tillerkänna den förfördelande parten skälig gottgörelse.

Käll- och litteraturförteckning

LAGTEXT

Polislag (1984:387)

Rättegångsbalk (1942:740)

Regeringsformen (1974:152)

Konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

OFFENTLIGT TRYCK

SOU 1982:63

SOU 2003:74

Prop. 1983/84:111

Remissammanställning till SOU 2007:75

LITTERATUR

Asp, Petter, *Straffansvar vid brottsprovokation*, Göteborg, 2001

Axberger, Hans-Gunnar, *Brottsprovokation – en uppdatering*, Flores Juris et Legum, Festskrift till Nils Jareborg, Göteborg, 2002

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i Europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Stockholm, 2007

Frändberg, Åke *Rättsordningens idé – en antologi i allmän rättslära*, Uppsala, 2005

Helmius, Ingrid. *Polisens rättsliga befogenheter vid spaning*, Uppsala, 2000

JURIDISKA ARTIKLAR

Juridisk tidskrift 2003–04:1, Asp, Petter, *Brottsprovokation?*

Juridisk tidskrift 2008–09:4, Vita, Ignacio, *Brottsprovokation och dess rättsföljd i straffprocessen*

ÖVRIGA KÄLLOR

Utredning om narkotikabekämpningens organisation inom Polismyndigheten i Skåne, 2002-12-02

RättsPM 2007:4, Åklagarmyndigheten, *Provokativa åtgärder*

ELEKTRONISKA KÄLLOR

Riksdagens hemsida – www.riksdagen.se:
http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_1514.aspx

Globalex – <http://www.nyulawglobal.org/Globalex>:
http://www.nyulawglobal.org/Globalex/Australia.htm#_Introduction

World Socialist Web Site – published by the International Committee of the Fourth International (ICFI) – www.wsws.org:
<http://www.wsws.org/articles/2004/jul2004/asio-j26.shtml>

Göteborgsposten – www.gp.se:
<http://www.gp.se/nyheter/ledare/1.256858-nej-till-brottsprovokation>

Svenska Dagbladet – www.svd.se:
http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/artikel_3838631.svd

Rättsfallsförteckning

SVENSKA RÄTTSFALL OCH BESLUT

NJA 2007 s. 1037

JO: Diarienummer 1772-2007 – *Uttalanden om polisens användning av provokativa åtgärder, infiltratörer och informatörer samt den misstänktes rätt till information om att sådana arbetsmetoder använts*

JO: Diarienummer 3240-1998 – *Fråga om rättsenligheten av polisens spaningsmetod att använda en inköpt motorcykel av märket Harley-Davidson som "lockbete" i brottsutredningar [...]*

RÄTTSFALL FRÅN EUROPADOMSTOLEN

Teixeira de Castro mot Portugal, dom den 9 juni 1998, Appl. Nr. 25829/94

Vanyan mot Ryssland, dom den 15 december 2005, Appl. Nr 53203/99

Khudobin mot Ryssland, dom den 26 oktober 2006, Appl. Nr. 59696/00

Ramanauskas mot Litauen, dom den 5 februari 2008, Appl. Nr. 74420/01

AUSTRALIENSISKA RÄTTSFALL

John Anthony Ridgeway v. the Queen [1995] HCA 66; (1995) 129 ALR 41; (1995) 69 ALJR 484; (1995) 184 CLR 19 (19 April 1995)

A. v. Hayden ("ASIS case") [1984] HCA 67; (1984) 156 CLR 532 (6 November 1984)

Yip Chiu-Cheung v. The Queen [1994] UKPC 2 (16 June 1994)

Bunning v. Cross [1978] HCA 22; (1978) 141 CLR 54 (14 June 1978)

R v Mallah [2005] NSWSC 317 (Supreme Court of New South Wales) (21 April 2005)